

Idéprogram för pliktrörelsen

2025/2026

Förord

Sedan 1968 har ombud samlats i värnpliktigas högsta beslutande medinflytandeorgan för att debattera och ta beslut om frågor som rör grundutbildningen. Tillsammans har de drivit värnpliktsrörelsen framåt och med en enad röst ställt krav på Försvarsmakten, på beslutsfattare och på samhället i arbetet för en bättre grundutbildning.

Den 7-11 april 2025 genomfördes den 50:e Värnpliktskongressen i ordningen sedan 1968. På kongressen närvarade 99 värnpliktiga ombud som väljs, genom en demokratisk röstprocess, av sina kamrater på hemmaförbanden. Alla Sveriges värnpliktsutbildande förband, skolor och flottiljer fanns representerade. Samtliga värnpliktiga, under grundutbildning, har inför kongressen haft möjlighet att lägga fram motioner om förslag på ändringar och/eller tillägg och därigenom påverka pliktrörelsens inriktning i framtiden.

De grundläggande principer programmet ger uttryck för har vuxit fram under pliktrörelsens långa historia. Idéprogrammet har kontinuerligt uppdaterats på den årliga Värnpliktskongressen och idéprogrammet 2025/2026 är den senaste tillkomna länken i denna kedja. Den arbetades fram och antogs under Värnpliktskongressen 2025 i Nacka. Representanter från alla Sveriges värnpliktsutbildande förband har i idéprogrammet samlat deras vilja och krav - en enad röst för de totalförsvarspliktiga under grundutbildning.

Pliktrådet representerar Sveriges totalförsvarspliktiga under grundutbildning och för deras talan. Pliktrådets vision är att totalförsvarspliktiga får en kvalitativ grundutbildning på ett arbetssäkert sätt, med goda villkor och förutsättningar att påverka. Idéprogrammet fungerar som dokument att utgå ifrån i både det lokala och centrala arbetet för att förbättra villkoren för Sveriges totalförsvarspliktiga under grundutbildning.

En enad och aktiv pliktrörelse når resultat.

I programmet avser "pliktpersonal", "totalförsvarspliktiga", "värnpliktiga" och "civilpliktiga" de som genomför grundutbildning med totalförsvarsplikt. Rättigheter, villkor och förmåner som gäller värnpliktiga ska även gälla civilpliktiga.

Innehåll

1. Pliktlagens legitimitet	6	5. Kompensationer och resor	47
1.1 Användning av totalförsvarsplikten	6	5.1 Dagersättning	47
1.2 Grå arbetskraft	7	5.2 Förplägnads- och måltidsersättning	48
1.3 Skarp tjänst	8	5.3 Ersättning för utrustning	49
1.4 Rätten till vapenfrihet	9	5.4 Sökbara bidrag	50
1.5 Demokratiska påverkansmöjligheter	10	5.5 Studier	52
2. Medinflytande	11	5.6 Ekonomiskt stöd	54
2.1 Medinflytande på lokal nivå	11	5.7 Försäkring	54
2.2 Medinflytande på central nivå	17	5.8 Pension	54
3. Arbetsmiljö och säkerhet	20	5.9 Resor	55
3.1 Utrustning och materiel	20	5.10 Tilläggsersättningar	57
3.2 Boende- och utbildningsmiljö	22	6. Information och mönstring	58
3.3 Kost	24	6.1 Information om totalförsvarsplikten	58
3.4 Verksamhetssäkerhet	24	6.2 Beställning av totalförsvarspiktiga	58
3.5 Hänsyn till klimat och miljö	27	6.3 Mönstring	59
3.6 Ledighet och social inverkan av plikten	27	6.4 Utebliven eller ändrad tjänst	62
3.7 Fritid	28	6.5 Inför inryck	62
3.8 Fysisk träning	29	7. Utbildning och ledarskap	64
3.9 Hälsa och tillgång till vård	30	7.1 Befälstäthet	64
3.10 Tillgång till kommunikation och media	35	7.2 Befälsuttaga	64
3.11 Dokumentation av utbildning	36	7.3 Befordran och utbildningslinjetecken	66
4. Totalförsvarspliktigas rättigheter och skyldigheter	37	7.4 Ledarskap och pedagogik	66
4.1 Utbildning i rättigheter och skyldigheter	37	7.5 Utbildning	67
4.2 Rättssäkerhet och rättsskydd	38	8. Efter grundutbildning	68
4.3 Granskningsnämnd och avbrott	41	8.1 Civilt meritvärde	68
4.4 Grå och kollektiv bestraffning	43	8.2 Vitsord och militärbetyg	69
4.5 Frihetsinskränkningar	43		
4.6 Säkerhetsprövning och registerkontroll	44		
4.7 Etnicitet, kultur och trosuppfattning	45		

1. Pliktlagens legitimitet

Totalförsvarsplikten är ett instrument för att bygga och organisera totalförsvaret. Det denna försvarsorganisation ytterst har till uppgift är att försvara Sverige och våra allierade mot ett väpnat angrepp. Totalförsvarsplikten måste vara legitim för att den ska tolereras och tillämpas inom ett fritt och demokratiskt samhälle. Användningen av totalförsvarsplikten måste därför genomsyras av de demokratiska värderingar som ska försvaras, förenat med en bred folkförankring och transparens vad gäller hur plikten tillämpas.

Lagen om totalförsvarsplikt (1994:1809) utgör en inskränkning av de totalförsvarsplikthållandes grundläggande fri- och rättigheter och innebär att individer under en förhållandevis lång tid, i ett av livets mest formativa skeden, tvingas anpassa sig efter totalförsvarets behov. Detta innefattar heltidssysselsättning inom farlig verksamhet och övning som direkt eller indirekt syftar till väpnad strid.

1.1 Användning av totalförsvarsplikten

Enligt lagen om totalförsvar och höjd beredskap (1992:1403) är totalförsvaret den verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för kris och krig. Användningen ska endast svara mot ett verkligt behov av personalförsörjning i krigsorganisationen genom en relevant och kvalitativ grundutbildning.

Sveriges medlemskap i Nato väcker frågor om hur värnpliktiga kan komma att användas i Nato-operationer i fredstid samt om Natos artikel fem aktiveras vid händelse av att en allierad stat angrips. Försvarsmakten ska i första hand göra sitt yttersta för att personalförsörja Nato-operationer i fredstid med anställda.

Den som kallas till mönstring och plikttjänstgöring ska upplysas om vad grundutbildningen innebär och berörda myndigheter ska inte använda ett språkbruk som insinuerar frivillighet. För närvarande sker grundutbildning enbart med värnplikt. I det skede som grundutbildning med civilplikt återupptas är det väsentligt att civilpliktiga och värnpliktiga behandlas och betraktas utifrån lika villkor.

Sveriges totalförsvarsplikthållande kräver att:

- *totalförsvarsplikt med grundutbildning endast ska användas för uppfyllnad av krigsorganisationen*
- *totalförsvarsplikthållande krigsplaceras i enlighet med den befattning de utbildats mot*
- *utbyggnaden av totalförsvaret inte sker på bekostnad av utbildningens kvalitet eller säkerhet i verksamheten*
- *all personal som hanterar totalförsvarsplikthållande har adekvat kunskap om lagen om totalförsvarsplikt*
- *de som ska genomgå utbildning i enlighet med lagen om totalförsvarsplikt vid utbildningens start är väl upplysta om pliktens innebörd och omfattning*
- *språkbruket inom berörda myndigheter inte förringar plikten och insinuerar frivillighet*
- *värnpliktiga och civilpliktiga omfattas av samma rättigheter och förmåner*
- *ingen totalförsvarsplikthållande lider i onödan eller drabbas av fysiska eller psykiska skador under sin grundutbildning, samt*
- *att värnpliktiga inte används för Nato-operationer i fredstid.*

1.2 Grå arbetskraft

Pliktad personal ska inte användas för att utföra sysslor som komplement till, eller för att ersätta, anställd personal. Pliktrörelsen har länge arbetat för att avskaffa företeelser till grå arbetskraft, men då det inte finns en tydlig definition är det svårt att avgöra om en uppgift är grå arbetskraft eller inte. Exempelvis råder fortfarande diskussionen om bemanning av vakten och högvakt bör klassas som grå arbetskraft då det är en tjänst som inte ingår i de flesta befattningars krigsuppgift.

Under Värnpliktskongressen 2002 ställdes det krav på Försvarsmakten och försvarsdepartementet att tillsammans med det forna Värnpliktsrådet ta fram en definition av grå arbetskraft. Samma år togs även ärendet upp i riksdagen genom en skriftlig fråga till dåvarande försvarsminister. Trots detta har, enligt Pliktrådets vetskap, ingen tydlig definition tagits fram.

Sveriges totalförsvarspiktiga kräver att:

- *en tydlig definition av begreppet grå arbetskraft tas fram av utbildande myndighet och försvarsdepartementet i samråd med Pliktrådet, samt*
- *att all form av grå arbetskraft avskaffas och aktivt motverkas av utbildande myndighet.*

1.3 Skarp tjänst

Inom ramen för en militär grundutbildning utbildas värnpliktiga till skyddsvakter. Detta innebär uppgifter som att bevaka skyddsvärda objekt och genomföra skarp tjänst så som beredskapstjänstgöring och högvakt. Däremot ska värnpliktiga i första hand inte nyttjas, för att fylla Försvarsmaktens personalförsörjningsbehov till beredskap. Anställda bör i stället användas då de är färdigutbildade och således bättre lämpade, samt då de värnpliktiga är pliktade och inte kan motsätta sig uppdraget.

Vid de tillfällen då värnpliktiga tvingas genomföra skarp tjänst måste det vara förutsatt att de har rätt utbildning och att de är införstådda med tillhörande ansvar. De bör även kompenseras ekonomiskt för detta, då det utgör en större risk för individens säkerhet, i enlighet med hur anställda kompenseras.

Sveriges totalförsvarspiktiga kräver att:

- *anställda är de som i första hand bedriver beredskapstjänstgöring och högvakt*
- *totalförsvarspiktiga har den utbildning som krävs vid skarp tjänst*
- *varje enskild totalförsvarspiktig är införstådd med det ansvar som skarp tjänst innebär*
- *totalförsvarspiktiga vid skarp tjänst kompenseras ekonomiskt i form av beredskapstillägg*
- *Försvarsmakten tillser att förutsättningar för att bearbeta händelser under skarp tjänst för både individ och grupp finns tillgängliga för de värnpliktiga, både under och efter grundutbildningen*

- *värnpliktiga informeras i god tid om beredskapstjänstgöring som påverkar ledighet*
- *värnpliktiga kompenseras med extra ledigt vid beredskapstjänstgöring som innebär att inplanerad ledighet utgår, samt*
- *att värnpliktiga inte agerar beredskapsstyrka eller står högvakt under allmänna högtider.*

1.4 Rätten till vapenfrihet

Vapenfrihet är en demokratisk rättighet. Om en totalförsvarspiktig kan antas ha en så allvarlig personlig övertygelse rörande bruk av vapen mot annan att övertygelsen är oförenlig med en tjänstgöring som är förenad med bruk av vapen, skall denne enligt lagen om totalförsvarspikt, inneha rätten att ansöka om vapenfri tjänst. Det är vidare viktigt att vapenfria inte placeras eller omplaceras i en meningslös utbildning enbart i syfte att upprätthålla plikt.

Försvarsmakten och Plikt- och prövningsverket har ett stort ansvar i hantlandet av vapenfrihet under grundutbildning med värnplikt och måste därför informera om de totalförsvarspiktigas rättighet att ansöka om vapenfri tjänst både inför och under grundutbildningen. Beslut om vapenfrihet får aldrig fattas av Försvarsmakten.

Sveriges totalförsvarspiktiga kräver att:

- *ett ställningstagande mot bruk av vapen mot annan ska respekteras oinskränkt*
- *handläggare av vapenfriärenden ska vara väl inlästa på gällande regelverk*
- *personer som vill ansöka om vapenfrihet omgående får tillgång till vapenfrihetsansökan, får stöttning och tas ur tjänst som involverar brukandet av vapen*
- *vapenfri utbildning uppfyller ett behov i totalförsvaret, samt information gällande vapenfrihet förtydligas innan och under mönstringsprocessen, samt*
- *att beslut om vapenfri tjänst inte fattas av Försvarsmakten.*

1.5 Demokratiska påverkansmöjligheter

Det är viktigt att det finns en kritisk och oberoende granskning av de myndigheter som får möjlighet att personalförsörja genom att utbilda och krigsplacera med stöd av lagen om totalförsvarsplikt. För att säkerställa de demokratiska värdena av plikttagstiftningen som instrument krävs därför en medinflytandeorganisation för de som tas i anspråk av lagen. De totalförsvarspliktigas rätt till att påverka grundutbildningen, genom medinflytande, är en förutsättning för den transparens och folkförankring som är nödvändig för pliktlagens användning.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *totalförsvarspliktiga kan påverka sin grundutbildning genom ett väl fungerande medinflytandesystem, samt*
- *att totalförsvarspliktiga ges möjlighet att rösta i allmänna val oinskränkt.*

2. Medinflytande

Syftet med medinflytande under grundutbildning är att utveckla verksamheten i enlighet med utbildningens mål och i syfte att i övrigt främja goda utbildningsförhållanden. Detta framgår tydligt i förordningen om medinflytande för totalförsvarspliktiga (2017:1249). Medinflytande grundar sig i en modern grundutbildning med ett ledarskap som förutsätter gruppens delaktighet och engagemang för att klara av de krav som uppgiften ställer. Idag finns en etablerad medinflytandeorganisation på både lokal och central nivå och det är av största vikt att den ständigt utvecklas.

2.1 Medinflytande på lokal nivå

För att samtliga totalförsvarspliktiga ska beredas möjlighet att påverka grundutbildningen måste medinflytandeorganisationen vara etablerad och väl förankrad på organisationsenheterna. Medinflytandet blir ett slöseri med tid när organisationsenheterna inte värdesätter de totalförsvarspliktigas röst och när åtgärdsplaner inte arbetas fram utefter det som framförs av de totalförsvarspliktiga. Därför måste medinflytandet säkras genom att de totalförsvarspliktiga väljer förtroendevalda och genomför plutonens timme, olika nämnder och forum. Därutöver bör utbildande myndighet arbeta aktivt för att samla in statistik från de totalförsvarspliktiga och deras upplevelser av utbildningen.

Med förtroendevalda menas ordinarie och ställföreträdande förtroendepersoner, skyddsassistenter och representanter för Nätverk värnpliktiga kvinnor (NVK) på samtliga nivåer.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *utbildande organisationsenheter värdesätter medinflytandet och arbetar aktivt för att förbättra de utvecklingspunkter som framförs*
- *utbildande myndighet tillser att organisationsenheterna bedriver medinflytande i enlighet med gällande föreskrifter och reglementen*
- *varje organisationsenhet utarbetar lokala åtgärdsplaner tillsammans med förtroendevalda*

- *alla totalförsvarspliktiga erbjuds att besvara en halvtidsenkät och en uttryckningsenkät som är helt anonymt*
- *samarbete mellan närliggande utbildningsplatser uppmuntras*
- *ett aktivt engagemang i medinflytande endast ska kunna ha betydelse i en positiv bemärkelse för den totalförsvarspliktiges slutbetyg och vitsord*
- *garnisonschef är närvarande på förbandsnämnd, samt*
- *att allt deltagande i medinflytandeorganisationen ska ses som ordinarie tjänst.*

2.1.1. Förutsättningar och resurser

Varje organisationsenhet ska ge de förtroendevalda bästa möjliga förutsättning att verka i sin roll. Det är därför viktigt att förbanden utvecklar ett organiserat samarbete mellan de förtroendevalda och aktivt arbetar för att stärka förtroendeorganisationen förutsättningar. Det kan till exempel vara genom att tillse åtgärdsplaner, scheman, material och tekniska hjälpmedel som ett militärt TEID-kort. Ett nationellt igenkänningstecken för förtroendevalda, som bärs på uniformen, bör även implementeras. I det norska försvaret bär alla förtroendevalda en pin och en patch till uniform, vilket syftar till att totalförsvarspliktiga och personal som arbetar med grundutbildningen enkelt ska känna igen vem som är förtroendevald.

En annan förutsättning för en väl fungerande medinflytandeorganisation är en lokalt medinflytandeansvarig (LMA). Det är viktigt att denna roll återfinns på samtliga organisationsenheter och utbildningsorter i syfte att följa upp medinflytandeorganisationen, ansvara för att den fungerar på ett tillfredsställande vis och bidra till kontinuitet. Den medinflytandeansvariga bör därför, med fördel, ha en god kontakt med de individer som styr organisationsenhetens verksamhet.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *förtroendevalda ges möjlighet att bedriva medinflytande på ett effektivt sätt*
- *medinflytandeorganisationen inkluderas i totalförsvarspliktigas scheman och tilldelas minst en vecka i förväg*
- *värnpliktiga förtroendevalda förses med TEID-kort och en samarbetsyta i EMILIA*
- *ett igenkänningstecken för bärande till uniform tilldelas samtliga huvudförtroendevalda,*
- *samtliga förtroendevalda ska ha tillgång till Pliktrådets förtroendepärm*
- *förtroendevalda bereds möjlighet till samordningsmöten under ordinarie tjänstetid*
- *förtroendevalda ges möjlighet att skriva ett brev till nästkommande förtroendevalda*
- *det på samtliga utbildande organisationsenheter och utbildningsorter finns en LMA*
- *LMA har adekvat kunskap om medinflytande och är lämpad för uppgiften*
- *alla anställda som jobbar i närhet till värnpliktiga får utbildning i värnpliktigas medinflytande organisationer, samt betydelsen av organisationerna för de värnpliktiga*
- *LMA inte är en direkt överordnad chef*
- *kontaktuppgifter till förtroendevalda finns lätt tillgängliga för de värnpliktiga, samt*
- *att LMA presenterar sig själv och sina arbetsuppgifter i egenskap av LMA för samtliga värnpliktiga på enheten och agerar kontaktperson för förtroendevalda.*

2.1.2. Utbildning och val av förtroendevalda

Utbildning av förtroendevalda är en förutsättning för ett fungerande medinflytande. Genom utbildning bereds förståelse för rollen som förtroendevald och hur förtroendevalda ska förhålla sig till sitt uppdrag. I dagsläget varierar kvalitén på utbildningen mellan organisationsenheterna och ibland ges utbildningen för sent, alternativt inte alls, vilket hämmar medinflytandet och begränsar det som verktyg. Utbildande myndighet måste känna ett stort ansvar i att kvalitetssäkra utbildningen. Den ska vara högt prioriterad att genomföra.

För att välja lämpliga förtroendevalda krävs att både de som röstar och de som är nominerade har god förståelse om vad uppdragen innebär. Det är därför viktigt att samtliga totalförsvarspliktade får gedigen information om de förtroendevaldas roller innan val genomförs. Enligt föreskrifterna om medinflytande ska val genomföras tidigast fyra veckor och senast sex veckor efter inryck i syfte att skapa goda förutsättningar för de totalförsvarspliktiga att kunna bedöma de kandidater som ställer upp i valet.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *val av förtroendevalda anpassas efter olika inryckningsperioder*
- *information om medinflytande samt innebörden av förtroendeuppdragen skall delges samtliga totalförsvarspliktiga före val av förtroendevalda*
- *utbildande myndighet ansvarar för en god utbildning av förtroendevalda om minst åtta timmar*
- *de förtroendevalda ges fullgod utbildning senast två veckor efter valet*
- *samtliga förtroendevalda får utbildning i avvikelserapportering*
- *Pliktrådet i samverkan med förtroendevalda kontinuerligt utvecklar utbildningen i medinflytande, samt*
- *att utbildningen av förtroendevalda repeteras minst en gång under utbildningsperioden.*

2.1.3. Nätverk värnpliktiga kvinnor (NVK)

Nätverk värnpliktiga kvinnor (NVK) är en viktig del i Försvarsmaktens jämställdhetsarbete och därtill arbetet att inkludera kvinnor som är underrepresenterade i organisationen. Nätverket främjar ett gott utbildningsklimat som i sin tur stärker krigsförbanden med hög operativ effekt och förmåga.

NVK ska vara en naturlig del av värnpliktsutbildningen och därmed få utrymme i medinflytandeorganisationen. Det är därför av största vikt att organisationsenheterna utser en NVK-representant och en ställföreträdare på samtliga nivåer i medinflytandet som deltar i den övriga medinflytandeorganisationen. Mötena ska protokollföras för att uppföljning ska kunna ske. Vid behov ska möjligheten till extra insatta möten möjliggöras. Deltagandet i nätverket ska dock grundas på frivillighet.

År 2022 gjorde Pliktrådet en utredning om nätverkets nutid. Utredningen presenterar underlag som kan tillämpas på respektive värnpliktsutbildande enhet i syfte att stärka nätverkets framtid. Nätverket för värnpliktiga kvinnor säkerställs genom centrala styrningar. I dagsläget skiljer sig genomförandet av NVK drastiskt mellan olika utbildningsenheter. För att uppnå syftet med NVK, att skapa ett erfarenhetsutbyte och en möjlighet att påverka grundutbildningen, krävs tydligare centrala styrningar som ställer krav på ett fungerande nätverk samt mer underlag som kan tillämpas vid respektive värnpliktsutbildande enhet i utövandet av NVK.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *det finns centrala styrningar för NVK*
- *de problem som är specifika för värnpliktiga kvinnor och deras sociala utsatthet tas på allvar och åtgärdas*
- *första mötet har obligatorisk närvaro för samtliga värnpliktiga, för att informera om nätverkets syfte*
- *protokoll från NVK-möten förs och tillgängliggörs för övriga värnpliktiga på förbandet i den omfattning som mötet beslutar*
- *NVK-möten genomförs minst en gång i månaden under hela grundutbildningen,*

- *mötena genomförs dagtid, om inte nätverksorganisationen anser annat, och inte krockar med annan väsentlig verksamhet som är av vikt för krigsplaceringen*
- *NVK-representanter ska få tillgång till ett dokument skapat av tidigare NVK valda med exempel på hur en dagordning på ett NVK-möte kan se ut*
- *NVK-mötet själva beslutar om enskilda träffar skall genomföras slutet eller öppet, samt*
- *att det finns minst en lokalt ansvarig anställd för NVK-organisationen, som är lämplig och engagerad i nätverket.*

2.1.4. Andra nätverk och forum

På en del organisationsenheter anpassas det lokala medinflytandet utefter lokala intressen och behov. Vissa förband bedriver forum för likabehandling, nätverk för HBTQI+ frågor och särskilda diskussionsforum för män. Syftet med dessa nätverk och forum är att diskutera och reflektera över psykosociala och existentiella aspekter samt aspekter i övrigt angelägna för berörd målgrupp. Det kan röra jargong, bemötande, jämställdhet, värdegrund, machokultur, psykisk ohälsa och suicid. Det är positivt att organisationsenheter bedriver nätverk och forum. Genom diskussion och reflektion kring viktiga ämnen för att bygga samförstånd och förståelse bygger vi starkare enheter och en starkare krigsföringsförmåga.

För att framtagna forum och nätverk ska ha en legitimitet måste organisationsenheten informera samtliga värnpliktiga om möjligheten till engagemang i forumet. Om nätverket eller forumet vill representeras i medinflytandeorganisationen bör de även utse representanter.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *nätverk och forum utarbetas efter behov på organisationsenheterna*
- *representanter för ett nätverk eller forum ska betraktas som ordinarie förtroendevalda och därför omfattas av medinflytandestrukturen*
- *möten eller träffar genomförs med bestämda intervaller utifrån de totalförsvarspliktigas behov*

- *det utses en anställd som är ansvarig för nätverket eller forumet och som agerar kontaktperson, samt*
- *att sammanträden protokollförs.*

2.2 Medinflytande på central nivå

Strukturella frågor som berör grundutbildningen beslutas av utbildande myndighet, Plikt- och prövningsverket och politiker. Det är därför av största vikt att totalförsvarspliktigas åsikter och intressen representeras i de rum där besluten fattas. Detta arbete genomförs av Pliktrådet genom medinflytande på central nivå. Pliktrådet är förtroendevalda på central nivå som utses av ombud vid kongressen att under det närmaste året efter kongressen företräda de totalförsvarspliktiga.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *de totalförsvarspliktigas åsikter och intressen vägs in i beslut som påverkar grundutbildningen.*

2.2.1. Kongress

Kongressen är de totalförsvarspliktigas högsta beslutande medinflytandeorgan. Den genomförs årligen och utgörs av demokratiskt valda ombud från Sveriges samtliga organisationsenheter som utbildar totalförsvarspliktiga. Till kongressen ska också beslutsfattare, politiker, representanter från berörda myndigheter och media bjudas in.

Pliktrådet är ansvarig för att planera och genomföra kongressen. För att garantera ett oberoende från Försvarsmakten ska kongressen hållas på en civil anläggning. Samtliga totalförsvarspliktiga som genomför grundutbildning, under valperioden, ska informeras om kongressens funktion och ges goda möjligheter att kandidera. Under organiserade former ska nominerade ombud presentera sig själva för samtliga totalförsvarspliktiga på tillhörande organisationsenhet, inför valet på enheten.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *kongressen genomförs på en civil anläggning*
- *samtliga totalförsvarspliktiga under grundutbildning informeras om kongressens funktion och genomförande*
- *samtliga totalförsvarspliktiga under grundutbildning har goda möjligheter och förutsättningar att kandidera till kongressen, samt*
- *att samtliga totalförsvarspliktiga under grundutbildning har möjlighet att rösta fram ombud till kongressen från sitt förband.*

2.2.2. Försvarsgrens- och stridskraftsnämnder

Den lokala medinflytandestrukturen når i dagsläget som högst förbandsnämnd. Många av de problem som värnpliktiga uppmärksammar lokalt kräver åtgärder från försvarsgrenarna, exempelvis befattningsbeskrivningar som delges vid mönstring eller materielproblem. Dessa frågor lyfts inte till relevanta instanser förrän Pliktrådets förbandsbesök. Detta innebär begränsningar i de värnpliktigas handlingsmöjligheter i att lösa problem genom linjevägen. Försvarsmakten bör därför utveckla det centrala medinflytandet och införa en nivå ovanför förbandsnämnd. För att underlätta samarbete ser Sveriges totalförsvarspliktiga ett behov av att ett kontaktnät möjliggörs för huvudförtroendevalda på försvarsgrens- och stridskraftsnivå.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *Försvarsmakten utvecklar en nämnd på försvarsgrens-/stridskraftsnivå, samt*
- *att Försvarsmakten möjliggör ett kontaktnät för huvudförtroendevalda på försvarsgrens- och stridskraftsnivå.*

2.2.3. Medinflytande vid höjd beredskap eller krig

Om Sverige befinner sig i krig eller krigsfara kan regeringen besluta om höjd beredskap. Vid höjd beredskap kommer förordningen om medinflytande för totalförsvarspliktiga fortsatt att gälla. Medinflytande är, även i höjd beredskap, ett verktyg för att utveckla eventuell lång grundutbildning och förbättra de totalförsvarspliktigas tillvaro och bör därför fortlöpa i händelse av höjd beredskap och mobilisering.

Sveriges totalförsvarspliktiga måste bli representerade centralt oavsett konfliktnivå och Pliktrådet som organisation måste garanteras. Pliktrådsledamöter är värnpliktiga och därför ofta krigsplacerade vid ett krigsförband. Detta innebär att Pliktrådets organisation och arbetssätt kan komma att förändras i händelse av höjd beredskap eller krig.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräve att:

- *medinflytandet fortlöper oavsett konfliktnivå, samt*
- *att verksamma Pliktrådsledamöter temporärt krigsplaceras i Pliktrådet.*

2.2.4. Journalistiskt forum

Sedan år 1971 fram till det att värnplikten lades vilande 2010 gavs tidningen Värnpliktsnytt ut. Denna tidning gavs ut regelbundet till Sveriges värnpliktiga och fungerade som ett forum för granskning av grundutbildningen samt informera om det arbete som bedrevs på förbanden och av dåvarande Värnpliktsrådet. Vissa budskap och delar i Värnpliktsnytt var problematiska och hade idag inte fyllt sitt syfte. Däremot hade ett forum som har möjlighet till, och fokus på, att granska och bedriva journalistik kring de värnpliktigas förhållanden och ge dem en röst haft en funktion idag.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *ett digitalt journalistiskt forum upprättas med resurser och stöd*
- *journalistiken sprids och når samtliga totalförsvarspliktiga under grundutbildning och finns öppet tillgänglig*
- *en redaktion upprättas, samt*
- *att information om forumet ska delges den totalförsvarspliktige innan och efter denne rycker in.*

3. Arbetsmiljö och säkerhet

3.1 Utrustning och materiel

Utbildande myndighet ska tillhandahålla den utrustning som behövs för att bedriva verksamhet utifrån grundutbildningens krav i fredstid. I och med Sveriges varierande klimat är verkande miljö av stor olikhet. Det är därför nödvändigt att all materiel och personlig utrustning anpassas utifrån geografisk plats och den militära tjänstens krav. Utrustning för olika befattningar måste utvecklas med mer specifik inriktning för att säkerställa ett högt stridsvärde och hög förmåga att lösa uppgifter, under svåra omständigheter. Försvarmakten måste investera i hållbar och ergonomisk utrustning för att säkerställa både soldaternas fysiska välbefinnande och Försvarmaktens långsiktiga kapacitet att möta framtida utmaningar.

Enligt lagen om totalförsvarspikt har totalförsvarspiktiga rätt till fri utrustning. Därmed bör utbildande myndighet tillhandahålla totalförsvarspiktiga med den utrustning som krävs för tjänsten. Försvarmakten är en myndighet som konstant utgår från tydliga tidsförhållanden. En klocka är därför väsentlig för verksamheten och bör ingå i den personliga utrustningen som utbildande myndighet bekostar.

Grundutbildning utgör en fysisk påfrestning. Att gå långa sträckor i kängor ska inte vara hinder som ska tas itu med i samband med inryck. Värnpliktiga bör därför få tillgång till väsentlig materiel innan inryck från tillhörande organisationsenhet.

Vidare måste Försvarmakten prioritera framtagning av materiel för kvinnor. Det är anmärkningsvärt att tillförlitlig materiel för kvinnor ännu inte tillhandahålls, trots att kvinnor varit en del av Försvarmakten i över 40 år.

Sveriges totalförsvarspiktiga kräver att:

- *tilldelad utrustning är adekvat för tjänsten, den geografiska platsen, i tillräcklig mängd och i rätt storlek*
- *utbildande myndighet prioriterar framtagandet och anpassning av utrustning för kvinnor*

- *armbandsur av tillfredsställande standard tilldelas samtliga värnpliktiga*
- *Försvarmakten tillhandahåller glasögon samt slipade skyddsglasögon och syninsatser för skyddsmask till värnpliktiga med behov av synkorrigering direkt vid inryck*
- *totalförsvarspiktiga som har över 1h skärmtid per dag har rätt till terminalglasögon*
- *utbildande myndighet, utifrån religiösa och verksamhetsmässiga krav, tillhandahåller religiösa huvudbonader*
- *utbildande myndighet tilldelar totalförsvarspiktiga med den materiel som krävs för att förbereda sig inför utbildningens start*
- *vid brist av materiel ska materielen flitigt prioriteras till de befattningar som bedömt finna störst behov*
- *Försvarmakten decentraliserar utrustningslager i syfte att förkorta beställningstider för ny materiel*
- *förbanden får större mandat att lägga till utrustning utöver det som framgår i utrustningskorten*
- *samtliga regementen ska förhålla sig till de bestämmelser som är bestämda om tilldelad materiel och att det kontrolleras*
- *samtliga tilldelas en pannlampa under grundutbildning*
- *stridsskjortan tilldelas de med utom liggande kroppsskydd vid inryck*
- *samtliga värnpliktiga efter godkänd grundutbildning får behålla persedlar av personligt värde, såsom basker, båtmössa och utbildningstecken*
- *förbanden har möjlighet att anpassa materiel och beställa egen kritisk materiel för att möjliggöra verksamhet, samt*
- *att tofflor tilldelas samtliga värnpliktiga.*

3.1.1. Problempersedlar

Idag använder Sveriges värnpliktiga utrustning som aktivt bidrar till nedsatt fysisk förmåga och belastningsskador. Detta beror på kvalitetsbrist och tilldelning av förbrukad materiel. Vissa materialslag är dessutom inte skapade

för fysisk, militär verksamhet. Brister i materiel och systematiska skador påverkar värnpliktigas krigsduglighet negativt. Tillika är inte den utrustning som tilldelas värnpliktiga med till exempel jägar- eller spaningstjänst adekvat utan skadar brukarna.

Utrustning för kvinnor har länge varit en fråga för värnpliktsrörelsen. Dagens underkläder är inte tillräckliga, då de orsakar skav, köttår och även ärrbildningar som kan leda till men för livet för kvinnor. I framtagningen av nya underkläder måste kvinnor som innefattas av militär verksamhet få vara delaktiga för att säkerställa kvaliteten och dess funktionsduglighet i alla miljöer och moment.

3.2 Boende- och utbildningsmiljö

Utbildande myndighet ansvarar för att de totalförsvarspliktiga har en god boende- och utbildningsmiljö som håller hög standard som är anpassad för antalet värnpliktiga. Det är inte acceptabelt att logement, lokaler, föreläsningssalar och dylikt håller en undermålig standard. Hälsovådliga betingelser, såsom fuktskador eller dålig ventilation, får inte förekomma. Försvarsmakten bör även aktivt arbeta för ett närmare och bättre samarbete med Fortifikationsverket. Det är tydligt att kunskapen om hur myndighetssamarbetet ska fungera är lågt på lokal nivå. För vidare tillväxt måste kunskapen öka. Detta även i syfte att öka mängden vidtagna åtgärder vid respektive rapporterat problem.

De totalförsvarspliktiga har rätt att bära civila kläder på tjänstefri tid och ska ha tillgång till ett låsbart skåp för förvaring av civila kläder och personliga tillhörigheter. Utöver detta tillbringar de flesta värnpliktiga mycket ledig tid på kasern. För att göra den tiden så meningsfull som möjligt bör de totalförsvarspliktiga ha rätt att få utrusta logement och dagrum efter egen förmåga med exempelvis kaffekokare, dekorationer, TV, radio, spel och böcker. Samtliga kaserner bör även innehålla grundläggande förnödenheterna. Det gäller exempelvis vattenkokare eller varmvattensdispenser, möjlighet att förvara kyl- och frysvaror och möjlighet att värma dem för vid behov. Dessutom bör kasernen innehålla allmänna förvaringsutrymmen för att förvara gemensam materiel. Att skapa rätt förutsättningar för återhämtning bidrar till ett högt stridsvärde och förmågan till inläring av utbildningen.

På kaserner, fartyg och i fält kan den personliga integriteten vara svår att upprätthålla. Utbildande organisationsenhet måste därför arbeta för en trygg utbildnings- och boendemiljö för individen.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *samtliga totalförsvarspliktiga får ett låsbart utrymme av tillfredsställande storlek för förvaring av personliga tillhörigheter*
- *samtliga kaserner och fartyg har tillfredsställande med toaletter och duschutrymmen som säkerställer den enskildes integritet*
- *miljön i byggnader och lokaler där totalförsvarspliktiga vistas håller en hälsoenlig standard som garanterar en god återhämtning*
- *det finns tillgång till dag- eller uppehållsrum på samtliga boenden*
- *det finns tillgång till tvättmaskiner och tvättmedel*
- *det finns tillgång till grundläggande förnödenheter i de totalförsvarspliktigas vistelseutrymmen*
- *Försvarsmakten aktivt arbetar för att förbättra och effektivisera sin relation med Fortifikationsverket så att fel och brister åtgärdas skyndsamt oavsett kommande planer för byggnaden*
- *förbanden i god tid ska anpassa lokalerna och logementen till antalet inryckande och inte nyttja undantagstillstånd för boende*
- *vårdlokaler ska vara godkända för användande av CLP samt SMX vad gäller säkerhetsbestämmelser om bland annat ventilation*
- *varje skjutfält har tillgång till en temporär toalett med skyl inom rimligt avstånd*
- *varje totalförsvarspliktig ges gott om tid för att uträtta behov med regelbundna intervaller*
- *värnpliktiga ska ha möjlighet till tillfredsställande och adekvata tvättbyten med rimliga intervaller, på kasern och vid fältverksamhet, samt*
- *att varje förband håller minst två utbildningstillfällen om Försvarsmaktens värdegrund och uppförandekod vid separata tillfällen under GU.*

3.3 Kost

Energibehovet för de totalförsvarspliktiga under grundutbildning måste tillgodoses genom tillräcklig mängd mat varje dag. Kosten ska åtminstone tillgodose en fullvuxens genomsnittliga kaloribehov för den tjänst som bedrivs, samt kostavvikelser oavsett om det gäller militärrestauranger, ISO, rations, fält-kok eller portionsförpackad mat. Vid ankomst till utbildningsplatsen under kvällstid efter en permission ska kvällsmål finnas tillgängligt. Det är också önskvärt att matsedeln är varierad och att värnpliktiga genom regelbundna matråd har möjlighet att ge feedback på den mat som tilldelas.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *samtliga totalförsvarspliktiga, oavsett kostavvikelser, får den kost de ska ha och behöver för att klara av tjänsten*
- *värnpliktiga som befinner sig inom utbildningsenhetens område äter i militärrestaurangen*
- *samtliga utbildningsplatser med totalförsvarspliktiga tillhandahåller en militärrestaurang*
- *det genomförs regelbundna kontroller av kvaliteten hos de olika militärrestaurangerna för att säkerställa en jämn nivå mellan militärrestauranger*
- *organisationsenheter ges möjlighet att driva militärrestaurangen i egen regi, samt*
- *att samtliga garnisoner genomför regelbundna matråd.*

3.4 Verksamhetssäkerhet

Många värnpliktsutbildningar innefattar hantering av farlig materiel, såsom fordon, vapen och sprängmedel. Till följd av detta skadas årligen ett stort antal värnpliktiga på grund av bristande säkerhet. Skadorna innebär lidande för individen såväl som kostnader för samhället. För att skapa en säkrare utbildningsplats under tjänstetid, behöver säkerhetsarbetet förbättras både centralt och lokalt inom Försvarsmakten. Ett led i detta är att förtroendevalda skyddsassistenter inkluderas i verksamheten och hjälper till att utveckla densamma.

Genom att ge förtroendevalda skyddsassistenter rätt förutsättningar för att uppfylla sin roll utvecklar förbanden ett ytterligare verktyg för proaktivt arbete mot förbättrad verksamssäkerhet. Detta sker bland annat genom att de inkluderas under skyddsronder, säkerhetsgenomgångar före övning samt genom möjlighet till samverkan med övriga skyddsassistenter under tjänstetid. Det är totalförsvarspliktiga som i praxis genomför övningen och bör därför ges möjligheten att förmedla sin syn på säkerhetsrisker och möjliga förbättringsförslag.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *utbildande myndighet tillser att skyddsassistenternas roll tydliggörs på lokal nivå*
- *skyddsassistenter deltar i verksamhetssäkerhetsarbetet enligt centrala lokala styrningar,*
- *förtroendevalda skyddsassistenter ges den centrala skyddsassistentsutbildningen senast fyra veckor efter valet*
- *utbildande myndigheter arbetar aktivt med att förbättra och utveckla sina rutiner kring verksamhetssäkerhet*
- *skyddsassistenter samarbetar med verksamhetssäkerhetsofficeren på utbildningsplatsen*
- *upptäckta säkerhetsbrister följs upp och åtgärdas snarast, samt att återkoppling sker till berörda*
- *totalförsvarspliktiga och befäl utbildas, av lämplig personal, i relevanta hälso- och skaderisker som kan uppstå i tjänsten*
- *organisationsenheter tillser att totalförsvarspliktiga tilldelas adekvat säkerhetsutrustning som krävs för att upprätthålla en god verksamhetssäkerhet*
- *utbildande myndigheter förtydligar restriktioner och dess riktlinjer för kemikaliehantering, samt*
- *att totalförsvarspliktiga innan en övning orienteras om övningsspecifika risker utifrån en riskanalys.*

3.4.1. Avvikelse- och olycksrapportering av olyckor och tillbud

Det finns en stor okunskap bland värnpliktiga om hur avvikelse- och olycksrapportering går till. Kunskapen måste spridas till samtliga värnpliktiga för att systematiska fel ska uppmärksammas och hanteras. I nuläget kan värnpliktiga inte göra avvikelse- och olycksrapporter själva utan är beroende av personal som har tillgång till Försvarmaktens interna system. Arbetsuppgiften ligger ofta på truppnära befäl eller adjutant, vilket föranleder en så pass hög arbetsbelastning att rapporteringen antingen uteblir eller medför mindre tid och resurser med truppen. Dessutom anses systemet komplicerat vilket gör att rapporter inte blir anmälda eller försvinner vilket skapar ett stort systematiskt problem med avvikelse- och olycksrapportering.

Det är av stor betydelse att värnpliktiga har möjlighet att i nära anslutning till förekomsten, rapportera när tillbud och olyckor sker. Rapporteringen ska ske enligt fastställda rutiner och ramverk samt kunna ske anonymt genom skyddsassistenten. Både värnpliktiga och befäl måste ges relevant utbildning och stöd för att enkelt kunna använda rapporteringssystemet. För att minska antalet olycksfall och dra lärdom av de olyckor som drabbat värnpliktiga ska Försvarmakten sträva efter att uppmuntra rapportering på samtliga enheter som bedriver värnpliktsutbildning.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *rapportering av tillbud, skador och olyckor ska kunna ske enkelt och snarast*
- *organisationsenhet utbildar, stöttar och vägleder samtliga totalförsvarspliktiga i avvikelse- och olycksrapportering, rapportering till Försäkringskassan och vidare ärenden*
- *samtliga skador rapporteras, utreds och följs upp*
- *utbildande myndighet ska uppmuntra värnpliktiga och befäl till avvikelse- och olycksrapportering, samt*
- *att utbildande myndighet omedelbart utvecklar systemet för avvikelse- och olycksrapportering.*

3.5 Hänsyn till klimat och miljö

Militär verksamhet är inte en miljövänlig verksamhet, men vardagen för den enskilde som genomför utbildning kan och bör vara det i så stor utsträckning som möjligt. I nuläget ter sig miljöarbetet olika mellan organisationsenheter. Därför måste utbildande myndighet eftersträva att alla organisationsenheter, under hela utbildningen, tar hänsyn samt utbildar på verksamhetens miljöpåverkan och aktivt arbetar för en mer hållbar utveckling.

En av grunderna i militär verksamhet är användandet av fordon. Försvarmakten bör aktivt jobba för att kunskapen om hur man kan minska onödiga fordonsutsläpp är känd men även praktiseras i verksamheten, utan att påverka utbildningen.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *utbildande myndighet ska utveckla och stärka sitt miljöarbete genom att värna om hållbarhet, samt*
- *att totalförsvarspliktiga inkluderas i organisationsenhetens hållbarhetsarbete och bidrar till en ökad medvetenhet genom en obligatorisk utbildning.*

3.6 Ledighet och social inverkan av plikten

Pliktlagstiftningen är en inskränkning av individens möjlighet att själv bestämma över sysselsättning och egenförsörjning. Dessutom påverkar det individens möjlighet till sociala samhörigheter, exempelvis dop eller begravning. Därför måste ansvariga myndigheter ta hänsyn till sociala aspekter i planering och genomförande av utbildning, för att minimera negativa konsekvenser för totalförsvarspliktiga under grundutbildning.

Tillräcklig vila inför ledighet är en förutsättning för att den totalförsvarspliktigas resa till och från förbandet ska gå att genomföra på ett säkert sätt. Det är även av stor vikt att de totalförsvarspliktiga är medvetna om när deras ledighet inträffar, för att bättre kunna planera in meningsfull fritid och återhämtning i hemmet. Återhämtning i hemmet och reflektionstid är en förutsättning för att kunna tillgodose sig den utbildning som genomförs och hantera de påfrestningar som en grundutbildning innebär.

Det råder stora skillnader mellan samt inom regementen och flottiljer kring när man får ledighet inför högtider, hur länge man får ledighet och om man får ledighet. Det inskränker möjligheten till att fira högtider och spendera värdefull tid med nära och kära.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *totalförsvarspliktiga får regelbunden och tillräcklig, minst 40 timmars, ledighet i hemmet vid varje tjänstgöringsfri period*
- *totalförsvarspliktiga är informerade minst två månader framåt om deras ledighet*
- *totalförsvarspliktiga säkerställs en natts sömn inför hemresa*
- *verksamheten ska bedrivas på ett sådant sätt att den i så liten mån som möjligt påverkar individens sociala liv negativt, och tillåter individen att genomföra personliga ärenden av större levnads- och hushållskaraktär,*
- *regelbundna tjänstgöringsperioder om fem tjänstgöringsdagar med två tjänstgöringsfria dygn i hemmet alternativt tio tjänstgöringsdagar med fyra tjänstgöringsfria dygn i hemmet ska nyttjas*
- *ledighet vid lov och röda dagar förtydligas och följer en förbestämd standard i Försvarsmakten*
- *om tjänstgöringsperioden överskrider dessa reglementerade perioder ska det kompenseras med ledighet, samt*
- *att tjänsteledighet beviljas i samtliga fall gällande begravningar.*

3.7 Fritid

Utbildande organisationsenhet måste tillse att de totalförsvarspliktiga har möjlighet till en meningsfull fritid. Vidare, måste de totalförsvarspliktiga tilldelas dagsprogram, veckoprogram och stomprogram, för att kunna planera sin lediga tid på bästa sätt. Utbildande organisationsenhet bör även tillse att de totalförsvarspliktiga kan nyttja fritiden på ett tillfredsställande sätt på utbildningsplatsen eller i nära anslutning. Totalförsvarspliktiga bör därför få transportmöjligheter under all ledig tid de är förlagda på kasern, som de ej bekostar själva. Organisationsenheterna bör därför ha god kontakt med respektive soldathemsföreståndare.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *totalförsvarspliktiga tilldelas sanningsenliga dagsprogram, veckoprogram och stomprogram minst en vecka i förväg*
- *soldathem och andra relevanta aktörer får ta del av veckoprogram och stomprogram över utbildningen*
- *utbildande myndighet avsätter medel avsedda för totalförsvarspliktigas fritid*
- *utbildande organisationsenheter arbetar för att öka utbudet och tillgången till fritidsaktiviteter och lokaler som främjar en meningsfull fritid*
- *totalförsvarspliktiga får transportmöjligheter för fritidsaktiviteter utanför utbildningsplatsen*
- *en utbildningsvecka utan fältdygn eller helgtjänst inte omfattar mer än två kvällstjänster om inte undantag med särskild anledning för fler kvällstjänster anges och godkänns av ledningen på utbildande enhet*
- *det ska finnas soldathemsverksamhet på varje utbildningsplats med värnpliktiga*
- *det tydligt ska framgå vilka förmåner gällande fritidsaktiviteter som finns att tillgå vid respektive regemente eller flottilj, samt*
- *att värnpliktiga på förband som ligger långt ifrån närmaste stad eller knypunkt har möjlighet till kostnadsfria transportmöjligheter.*

3.8 Fysisk träning

Det ställs höga krav på individens fysiska förmåga under plikttjänstgöring. Därav måste bland annat styrketräningslokal, elljusspår och sporthall innehålla adekvat utrustning och vara av god kvalitet. Lokalerna måste finnas i direkt anslutning till utbildningsplatsen och ges tillgång till i ett tidigt skede av utbildningen. Totalförsvarspliktiga ska ha tillgång till träningsfaciliteter inomhus över tid utan någon begränsning och bör inte nedprioriteras till förmån för anställda.

Under grundutbildning finns det risk att en del totalförsvarspliktiga skadas så pass allvarligt att rehabilitering krävs. Det är inte alltid självklart att värnpliktiga ges möjlighet att genomföra träning i rehabiliteringssyfte. Detta kan i

sin tur leda till att värnpliktiga tvingas avskrivas trots att det kunnat undvikas. Därav bör det tydligt framgå och tillåtas att värnpliktiga under tid för fysisk träning ska ha möjlighet till rehabilitering om de har en skada som kräver detta.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *schemalagd fysisk aktivitet, anpassad efter befattning och individuell förmåga, genomförs minst tre timmar i veckan uppdelat på minst två tillfällen*
- *träningsfaciliteter av god kvalitet med adekvat utrustning finns tillgänglig under hela grundutbildningen*
- *totalförsvarspliktiga med skador ska genomföra rehabilitering under tjänstetid*
- *totalförsvarspliktiga inte ska tvingas delta i ordinarie fysisk träning om de har fysiska skador, samt*
- *att totalförsvarspliktiga ska få tillgång och utbildning i specifika träningspass som gynnar soldaten i dess befattning.*

3.9 Hälsa och tillgång till vård

Stödfunktioner på flera utbildningsplatser har personalbrist. Försvarshälsan har på vissa utbildningsplatser uttryckt att de med nuvarande personalläge inte kan arbeta förebyggande utan i praktiken enbart "släcker bränder". Både värnpliktiga och befäl berättar att det tar lång tid att få tid hos Försvarshälsan för både fysiska skador och sjukdomar samt psykiatrisk vård. Eftersom förbandens rutin utgår från att värnpliktiga behöver sjukintyg från Försvarshälsan för att få återhämta från skador och sjukdomar krävs det att värnpliktiga får tillgång till sjukvård när de har behov. Därutöver är det fundamentalt att samtlig anställd vårdpersonal och värnpliktsvårdande personal är av en tillräcklig mängd med hänsyn till antalet värnpliktiga på garnison. Civila har obegränsad tillgång till den offentliga vården. Värnpliktiga har inte den möjligheten och det måste därför säkerställas att tider kan bokas på Försvarshälsan via linjevägen och inom rimlig tid.

När värnpliktiga uppsöker vård genom linjevägen sker första anmälan till närmsta befäl. Vid detta tillfälle ska befälen inte ha en åsikt eller göra en egen

bedömning utan den värnpliktiga ska få tillgång till vård direkt. Dessutom är det viktigt att befäl inte motstrider det utlåtande som Försvarshälsan eller extern sjukvårdinstans gjort och självmant bedömer individens förmåga.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *totalförsvarspliktiga vid behov ska ha möjlighet att uppsöka vård oinskränkt*
- *medicinska bedömningar från legitimerad sjukvårdspersonal ska respekteras oinskränkt*
- *samtliga garnisoner ska ha tillgång till ett proportionerligt antal vårdpersonal och värnpliktsvårdande resurser i förhållande till antal totalförsvarspliktiga*
- *totalförsvarspliktiga under grundutbildning erbjuds kostnadsfri civil sjukvård liksom full rehabilitering*
- *alla totalförsvarspliktiga vid inryck ska träffa värnpliktskonsulent och försvarshälsa samt bli informerade om dess olika funktioner*
- *organisationsenheter brukar stridsvärdesindikatorer för att följa upp de totalförsvarspliktigas hälsa och eventuella trender*
- *utbildande organisationsenhet ansvarar för transport av totalförsvarspliktig under skadeperioden, till och från hälsofaciliteter utanför utbildningsplatsen samt under eventuell rehabiliteringstid,*
- *värnpliktskonsulenter regelbundet söker kontakt med värnpliktiga, samt*
- *att truppnära befäl regelbundet belyser stöd för, och fördelarna med, att uppsöka professionell hjälp vid behov.*

3.9.1. Psykisk hälsa

Miljöombytet som den totalförsvarspliktiga genomgår vid påbörjad grundutbildning kräver bearbetning. Detta i kombination med onödiga stresspåslag som orimliga tidskrav, befäl med negativ attityd eller oskäliga arbetstider skapar en stor psykisk påfrestning. Psykiskt välmående ska alltid vara prioriterat. Det ska tydligt framgå på organisationsenheterna att det finns tillgång till psykolog och samtalsstöd samt tillvägagångssätt för att söka samtalsstöd. Den totalförsvarspliktiga ska få tillgång till fysiska möten med

psykolog och inte endast genom telefon. Stigman som finns bland värnpliktiga att uppsöka hjälp måste även motverkas. Samtliga totalförsvarspliktiga och annan personal som arbetar med grundutbildningen bör också inneha kunskap om psykisk ohälsa, vilka symptom som kan manifesteras och vilka åtgärder som ska vidtas.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- utbildande myndighet upprättar en psykisk belastningstrappa
- totalförsvarspliktiga och all personal får adekvat utbildning i förebyggande arbete, hantering och vanliga symptom på psykisk ohälsa och suicid
- totalförsvarspliktiga som är i behov av psykiskt stöd under utbildning snabbt får nödvändigt och adekvat stöd och vård
- totalförsvarspliktiga vet var och hur de kan få hjälp om de mår psykiskt dåligt eller är i behov av samtalsstöd, både i hemort som i tjänst
- organisationsenheterna har riktlinjer för att minska stigmatisering av psykisk ohälsa och hur befäl ska agera vid upptäckt eller misstanke om psykisk ohälsa
- förbandets medicinska enhet remitterar totalförsvarspliktiga till uppföljande civil sjukvård och full rehabilitering vid avbrott grundat av psykiska skäl, samt
- att värnpliktiga vid behov garanteras kontakt med nära anhöriga och/eller utbildad personal oavsett bedriven verksamhet.

3.9.2. Fysisk hälsa

Den fysiska påfrestningen som en totalförsvarspliktig utsätts för under utbildning är krävande, vilket ställer höga krav på utbildande myndighet att förebygga liksom hantera fysisk ohälsa. Stress och utmattning kan öka risken för fysiska skador. Således måste den utbildande myndigheten, för att de totalförsvarspliktigas välmående ska bibehållas, följa upp den fysiska hälsan under hela utbildningstiden. Om en totalförsvarspliktig skadas ska skadan tas på allvar och den totalförsvarspliktiga ska få den vård som behövs och vid behov remitteras till civil vårdinrättning. Staten måste efter utbildningens slut ansvara för att stötta den totalförsvarspliktige i behov av rehabilitering för skador som uppstått under plikttjänstgöringen.

Avsaknad av sömn under längre tid kan leda till försämrad fysisk hälsa hos individen. Således måste Försvarmakten tillse att den värnpliktiga har möjlighet till återhämtning efter längre kontinuerlig tjänst.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- totalförsvarspliktiga får utbildning i hur de själva kan förebygga fysisk ohälsa och skador
- samtliga totalförsvarspliktiga har möjlighet att ta järnbristprov kontinuerligt
- totalförsvarspliktiga har kostnadsfri tillgång till optiker
- totalförsvarspliktiga har kostnadsfri tillgång till frisktvård
- ingen verksamhet får inskränka den värnpliktiges möjligheter till samtal med utbildad personal
- samtliga värnpliktiga ska erbjudas kosttillskott vid behov, samt
- att det finns tester som genomförs vid inryck och vid avslutad värnplikt för att ge ett mätbart resultat kring fysisk hälsa.

3.9.3. Vaccin

De flesta som är uppvuxna i Sverige har följt det allmänna vaccinationsprogrammet för barn. Utbildande myndighet ska erbjuda vaccinering till de individer som inte fått vaccination från det allmänna vaccinationsprogrammet. För att säkerställa att en säker utbildning kan genomföras för den värnpliktiga ska Försvarmakten erbjuda gratis vaccination mot infektionssjukdomar som den värnpliktiga kan komma i kontakt med under sin utbildning. Alla Sveriges totalförsvarspliktiga ska dessutom erbjudas samtliga doser vaccin mot TBE, oavsett var i Sverige de utför sin tjänst. Vaccinering ska enbart ske efter medgivande från individen.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- samtliga totalförsvarspliktiga erbjuds gratis vaccination med vaccin som ingår i det allmänna vaccinationsprogrammet, samt
- att samtliga totalförsvarspliktiga erbjuds gratis vaccin mot sjukdomar som de kan utsättas för under utbildningen.

3.9.4. Hantering av sjuka

När värnpliktiga under grundutbildning insjuknar huseras de på sjuklogement för att ges möjlighet till återhämtning och separation från resterande i ett smittskyddssyfte. På flera utbildningsplatser vittnar värnpliktiga om brist på sjuklogement och att friska individer tvingas sova i samma rum som sjuka. Vidare förekommer det att värnpliktiga glöms bort när de är på sjuklogement och därför varken får mat, tillsyn eller receptfria läkemedel. Det krävs tydliga riktlinjer vid omhändertagande av sjuka och skadade i sjuklogement som är förankrade hos totalförsvarspliktiga och utbildande befäl. Vidare ska nödkontakter tydligt delges de som huseras på sjuklogement och tillsyn av sjuka och skadade totalförsvarspliktiga ska ske regelbundet. Det krävs även att utbildande myndighet fastställer en lägstanivå för rutinhantering av sjuka i fält, samt att information om denna rutin delges de värnpliktiga.

För en fungerande sjukhantering krävs att förbanden inte delegerar ansvaret för sjuklogement och sjukmönstring till annan värnpliktig. Förbanden ska ansvara för att anställd personal ansvarar för sjuklogementen och de totalförsvarspliktiga som vistas där.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *det ska finnas sjuklogement med tillräckliga sängplatser och en tillfredsställande boendemiljö, där även hygienområden avsedda endast för de sjuka*
- *det ska finnas tydliga skriftliga riktlinjer vid omhändertagande av sjuka och skadade i sjuklogement*
- *de som förläggs på sjuklogement ska ges möjlighet till hemresa om det kan ske på smittsäkert sätt*
- *befäl är ytterst ansvariga för att individer som är förlagda på sjuklogement förses med mat, läkemedel och andra förnödenheter*
- *sjuklogement endast ska användas för förläggning av sjuka och inte ha någon ytterligare funktion*
- *utbildande myndighet ska fastställa en lägstanivå för rutinhantering av sjuka i fält, som delges de totalförsvarspliktiga, samt*
- *att anställda befäl en gång om dagen varje tjänstgöringsdag ska erbjuda sjukmönstring för samtliga värnpliktiga.*

3.9.5. Mens

Eftersom kvinnor lyder under samma lag som män i frågan om totalförsvarsplikt och grundutbildning ska samtliga därför få samma förutsättningar för att genomföra den. Att värnpliktiga erbjuds mensskydd och tillhörande hygienartiklar kostnadsfritt och lättillgängligt under hela grundutbildningstiden är en grundläggande förutsättning. Det bör innefatta mensskydd, menskopp, trosskydd, intimvåtservetter, desinfektionsservetter, plasthandskar, plastpåsar och She-wee.

SoldF bör även uppdateras med information som belyser hur mens bör hanteras för att upprätthålla en god hygien i fält. Därutöver bör värnpliktiga och anställda få utbildning i mens i fält.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *mensskydd och tillhörande hygienartiklar finns lättillgängliga och förvaras på ett hygieniskt tillfredsställande sätt på samtliga utbildningsplatser, både vid tjänst på kasern samt i fält och vid övning*
- *SoldF kompletteras med information som belyser mens i fält av sakkunniga*
- *utbildning i hygien och mens håller hög standard och genomförs för samtliga värnpliktiga och anställda, där även tidsmässiga behov för mensskyddsbyte redogörs*
- *broschyren "mens i fält" görs tillgängligt för samtliga värnpliktiga, samt*
- *att det i fält alltid finns möjlighet att slänga använda mensskydd.*

3.10 Tillgång till kommunikation och media

Utbildande myndighet måste tillse att Sveriges totalförsvarspliktiga har tillgång till internet för kommunikation och informationsinhämtning. Man ska som totalförsvarspliktig under grundutbildning inte avskärmats från omvärlden. Att vara ute i fält eller till sjöss innebär för en värnpliktig absolut isolation från omvärlden. Det ska därför ges goda möjligheter för totalförsvarspliktiga att ta del av nyhetshändelser, exempelvis kultur och sport, genom dagstidningar, tidskrifter och TV, samt genom befäl då tillgång till media saknas.

Sveriges totalförsvarspiktiga kräver att:

- *totalförsvarspiktiga har tillgång till ett välfungerande Wi-Fi i allmänna vistelseutrymmen*
- *totalförsvarspiktiga ges goda möjligheter att ta del av dagstidningar, tidskrifter och TV-sändningar*
- *det finns öppna internet datorer tillgängliga för de totalförsvarspiktiga som kontinuerligt uppdateras till en tillfredsställande standard*
- *totalförsvarspiktiga i fält eller till sjöss blir orienterade om allmänviktiga nyheter lokalt, nationellt och internationellt, samt*
- *att värnpiktiga regelbundet tilldelas Försvarsmaktens egen omvärldsrapport för att bli underrättade om säkerhetspolitiska läget och pågående insatser.*

3.11 Dokumentation av utbildning

En kamera ska finnas tillgänglig på pluton/motsvarande enhet som en totalförsvarspiktig har ansvar över. Bilderna blir ett minne som kan visas för anhöriga och informationsspridning till samhället om totalförsvarspikten.

Sveriges totalförsvarspiktiga kräver att:

- *minst en totalförsvarspiktig, per pluton/motsvarande enhet, ska ha fotoutbildning, fototillstånd och tillgång till kamera med tillfredsställande kvalitet från utbildande myndighet vid lämpliga tillfällen*
- *godkännande av fototillstånd och bilder sker inom 4 veckor*
- *bilder som tas av regementens mediaansvariga och fotografer ska delges till de värnpiktiga i den mån de kan, samt*
- *att värnpiktiga får en kamera tilldelad samt kamerautbildning tidigt under grundutbildningen.*

4. Totalförsvarspiktigas rättigheter och skyldigheter

4.1 Utbildning i rättigheter och skyldigheter

Totalförsvarspiktiga under grundutbildning lyder under lagar som bland annat redogör för dess rättigheter och skyldigheter samt skydd. För att skapa en rättssäker plikttjänstgöring måste Sveriges totalförsvarspiktiga underrättas om det lagrum, bestående av lagar, förordningar, föreskrifter och reglementen de lyder under. På vissa utbildningsplatser bestraffas värnpiktiga av överordnade på ett felaktigt sätt. Detta uppfattas bero på en okunskap som brett föreligger både hos den pliktade samt hos dess överordnade. Ökad kunskapen om dessa rättigheter och skyldigheter minskar risken för att den pliktade personalen utnyttjas. Därför behöver de pliktade ta del av totalförsvarspiktigas rättigheter och skyldigheter, på ett lättbegripligt sätt, både innan, under och i slutet av grundutbildningen. Därutöver måste utbildande myndighet göra kunskapen strukturell även hos överordnade.

Sveriges totalförsvarspiktiga kräver att:

- *det inom sex veckor efter inryck genomförs utbildning i de totalförsvarspiktigas rättigheter och skyldigheter, både under och efter genomförd grundutbildning*
- *totalförsvarspiktiga, i samband med avslutad grundutbildning, åter informeras om sina rättigheter och skyldigheter som gäller efter avslutad grundutbildning*
- *skriftlig information om rättigheter och skyldigheter ska finnas och vara lättillgängliga för samtliga totalförsvarspiktiga både innan och efter inrycksdagen*
- *totalförsvarspiktiga repetitionsutbildas om sina rättigheter och skyldigheter minst en gång under utbildningstiden*
- *utbildning om disciplinpåföljder ska läggas särskilt vikt vid*

- information om värnpliktigas rättigheter och skyldigheter inkluderas i officersutbildningarna och plutonbefälselevers utbildningsplaner, samt
- att överordnade utbildas i totalförsvarspliktigas rättigheter och skyldigheter inför varje inryck.

4.2 Rättssäkerhet och rättsskydd

Den totalförsvarspliktige som gör sig skyldig till en disciplinförseelse ska tilldelas en disciplinpåföljd, som går i linje med lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret (1994:1811). När detta sker måste adekvat utredning göras för att säkerställa att totalförsvarspliktiga åtnjuter samma rättssäkerhet och rättsskydd som samhällets övriga medborgare. Om en anställd i Försvarsmakten gör sig skyldig till en disciplinförseelse ska förbandet genomföra en utredning som sedan når Försvarsmaktens personal- och ansvarsnämnd (FPAN), enligt lagen om offentlig anställning (1994:260). Det är av största vikt att utbildande myndighet efterlever lag och myndighetsgemensamma utredningsmetoder för disciplinärenden.

Ett disciplinsystem ska vara konsekvent för att betraktas som trovärdigt. Rutinerna för hur disciplinförseelser hanteras bör även kontinuerligt utvärderas och utvecklas centralt inom utbildande myndighet. Dessa måste sedan bli väl implementerade på respektive utbildningsplats och vid tillämpning handläggas på ett myndighetsgemensamt sätt för att säkerställa att disciplinpåföljder inte varierar för samma förseelse.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- utbildande myndigheter tillsätter en ansvarig avdelning som granskar, jämför och stödjer hantering av disciplinförseelser
- statistik på myndigheternas granskning av disciplinpåföljder delges Pliktrådet
- totalförsvarspliktiga ska omfattas av samma rättssäkerhet och rättsskydd som övriga medborgare
- det finns en central instans, med juridisk kompetens, som totalförsvarspliktiga kan vända sig till
- endast disciplinpåföljder med stöd av lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret förekommer

- utbildande organisationsenhet informerar samtliga totalförsvarspliktiga om tillvägagångssätt vid anmälning av disciplinförseelser, till gängliga stödfunktioner och om möjlighet till anonym rapportering
- varje förband ska ha minst ett heltidsanställt rättsbefäl, samt
- att en visselblåsarfunktion införs i syfte att värnpliktiga ska kunna anmäla missförhållande.

4.2.1. Diskriminering och destruktiva normer

I Sverige är diskriminering förbjudet enligt diskrimineringslagen. En diskriminering innebär att individer särbehandlas på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Totalförsvarspliktiga kommer från olika bakgrunder, platser, kulturer och skolor. I deras närhet kan olika typer av språkbruk varit närvarande och olika uppfattningar om vad som är acceptabelt och inte. Försvarsmakten ska, precis som alla andra delar av vårt samhälle, präglas av allas lika värde och icke-acceptans av diskriminerande handlingar eller uttryck. I syfte att klargöra vad dessa överträdelser innefattar är det därför viktigt att genomföra ett informationsmöte om diskrimineringsgrunderna med både värnpliktiga och befäl. Utbildande myndighet ska i alla lägen verka för ett öppet klimat, där ingen särbehandlas eller diskrimineras.

Vidare kan destruktiva normer ibland vara förekommande under grundutbildningen. I Försvarsmakten föreligger flera normer. Dessa kan ibland leda till destruktiva jargonger eller skällsord riktade mot till exempel kvinnor, individer med normbrytande sexuell läggning och olika etniska tillhörigheter. Utbildande myndighet måste tydligt kommunicera och kravställa hur värnpliktiga och befäl ska behandla varandra och hur destruktiva jargonger och normer måste motarbetas.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- regelbundna informationsmöten som belyser diskrimineringsgrunder genomförs
- utbildande organisationsenheter informerar om rättsliga påföljder och konsekvenser av diskriminerande handlingar

- överträdelser efter disciplinpåföljder ska leda till granskningsnämnd
- totalförsvarspliktiga under grundutbildning utbildas om de olika diskrimineringsgrunderna
- nedlåtande språkbruk gällande individer som bryter mot normen motarbetas
- organisationsenheter perspektivsätter hur mångfald bidrar till ett starkare försvar, samt
- att samtliga utbildande enheter etablerar en handlingsplan för att både motverka och hantera diskriminering och destruktiva normer.

4.2.2. Sexuella trakasserier och övergrepp

Inom Försvarsmakten råder teoretiskt sett en nolltolerans mot alla typer av trakasserier och övergrepp. Detta måste även säkerställas och garanteras i praktiken och i de utredningsmetoder som brukas. Genom åren har media skrivit otaliga gånger om att Försvarsmakten mörkat sexuella trakasserier och övergrepp då de inte utrett dessa händelser korrekt. Sveriges totalförsvarspliktiga tolererar inte sexuella trakasserier och övergrepp i någon form.

Det är av stor vikt att det vid all form av sexuellt trakasseri eller övergrepp påbörjas en utredning, som vid misstanke leder till en åtalsanmälan. Dessa utredningar bör dessutom kartläggas och följas upp i syfte att stoppa förekomsten av sexuella trakasserier och övergrepp i myndigheten. Denna struktur är av särskild angelägenhet eftersom de som fallit offer inte har möjlighet att lämna grundutbildningen. Det resulterar i värsta fall i att offret tvingas bo och arbeta tillsammans med förövaren även efter brottet begåtts. Utbildande myndighet måste hantera övergrepp och trakasserier enligt svensk lag och den anmälningsskyldighet som föreligger, för att utbildningsmiljön ska vara trygg och säker för alla, både för förövare och för offer.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *det ska råda nolltolerans mot sexuella trakasserier och övergrepp*
- *såväl offer som förövare delges handlingsplan för hur deras ärende kommer hanteras*
- *utbildande myndighet årligen kartlägger sexuella trakasserier och övergrepp och vidtar åtgärder för att stoppa dessa*

- *det vid misstanke om sexuella trakasserier eller övergrepp görs en åtalsanmälan*
- *personal som hanterar totalförsvarspliktiga har goda kunskaper i de skyldigheter Försvarsmakten har vid misstanke om ett sexuellt trakasseri eller övergrepp,*
- *det vid alla former av sexuella trakasserier och övergrepp startas en utredning med skyndsamhet, samt*
- *att utbildande myndighet informerar om möjligheten till att rapportera trakasserier anonymt till chefer eller funktioner över plutonsnivå.*

4.3 Granskningsnämnd och avbrott

4.3.1. Granskningsnämnd

Militär grundutbildning regleras i Reglemente grund- och repetitionsutbildning. I detta reglemente styrs som bland annat genomförandet av granskningsnämnder. En granskningsnämnd ska vara organiserad vid utbildningsorganisationen och har i uppgift, med rättssäkerhet i fokus, att pröva den granskades förutsättningar att fullgöra sin grundutbildning. Stöd för genomförande av granskningsnämnd finns i Handbok Personaltjänst Värnpliktsärenden men är i dagsläget, både i omfattning så väl som karaktär, otillräcklig för att anse granskningsnämnden som rimlig eller rättssäker. Således uppfylls inte granskningsnämndens uppgift. Granskningsnämndens brister möjliggör utnyttjning av nämnden för disciplinpåföljder vilket bryter mot §10 i lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. Dessutom ges granskandes inte adekvata förutsättningar att på ett rättssäkert och rimligt sätt delta i granskningsnämnden. Det rör bland annat bristande tillgång till mat, sömn och kontakt med nära. Följaktligen får inte totalförsvarspliktiga åtnjuta samma rättssäkerhet som övriga medborgare enligt 21. kap, §2 och §3 i rättegångsbalken (1942:740).

En granskningsnämndsprocess blir mindre trovärdig när samma händelser och ärenden som föranleder att den värnpliktige kallas till granskningsnämnd får olika påföljder beroende på vilken utbildningsenhet granskningsnämnden genomförs. Rutinerna för hur granskningsnämnd hanteras bör därför kontinuerligt utvärderas och utvecklas centralt inom utbildande myndighet. Utbildande myndighet bör säkerställa att granskningsnämndernas beslut hanteras likvärdigt på samtliga utbildningsplatser.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *granskningsnämnder sker rättssäkert*
- *utbildande myndighet tillser att granskningsnämnder och dess på följder är likvärdiga på samtliga organisationsenheter*
- *totalförsvarspliktiga som har ett ärende som behandlas av granskningsnämnd garanteras medverkan i granskningsnämnden*
- *totalförsvarspliktiga upplyses om dennes rättigheter och ges möjlighet att förbereda sig inför granskningsnämnden*
- *Försvarshälsan alltid närvarar vid en granskningsnämnd, samt*
- *att det inför alla granskningsnämnder genomförts en utredning som tilldelas den berörda totalförsvarspliktige.*

4.3.2. Avbrott

Utbildande myndighet ska arbeta för att minimera antalet avbrott från grundutbildningen. Detta ska ske genom att identifiera orsaker och därefter vidta åtgärder, på regional såväl som central nivå. Samtliga organisationsenheter bör upprätta handlingsplaner för att minska antalet avbrott och säkerställa att dessa följs. Utbildande organisationsenhet bör kunna omplacera en totalförsvarspliktig som måste avbryta sin grundutbildning, på grund av fysiska begränsningar, till en annan organisationsenhet.

I samtliga lagar som berör "vägran" kompletteras det med "underlåtelse". Vägran innebär att aktivt tillkännage en ordervägran. Underlåtelse innebär att låta bli att följa eller göra något utan att tillkännage det. I nuläget har Försvarsmakten endast vägran som avbrottsgrund. För att myndigheten ska kunna ta beslut om avbrott då värnpliktiga exempelvis bryter mot värdegrunden på ett allvarligt sätt bör Plikt- och prövningsverket utreda om underlåtelse ska kompletteras i Försvarsmaktens avbrottsgrunder.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *förband upprättar handlingsplaner för att minimera antalet avbrott,*
- *orsaken och processen som lett fram till avbrottet ska vara tydlig och delges den totalförsvarspliktiga*

- *det utreds underlåtelse ska tillkomma som avbrottsgrund*
- *utbildande organisation remitterar totalförsvarspliktiga till uppföljande civil sjukvård och psykisk vård full rehabilitering vid avbrott, samt*
- *att en totalförsvarspliktig som måste avbryta sin grundutbildning, på grund av fysiska begränsningar, ska kunna omplaceras till en annan organisationsenhet med den totalförsvarspliktiges medgivande.*

4.4 Grå och kollektiv bestraffning

En överordnad som mot enskild eller grupp av underlydande använder sig av, eller hotar med, bestraffningsmetoder som inte innefattas i det lagrum som reglerar disciplinansvaret använder grå bestraffning. Detta kan vara i form av kollektiv- eller enskild bestraffning. Sådana bestraffningar kan till exempel vara att springa straffvarv eller tvingas lägga stenar i fickorna. Dessa företeelser är förbjudna och riskerar att negativt påverka totalförsvarspliktigas förtroende för utbildande myndighet samt skada utbildningsenhetens sammanhållning.

Det råder skilda uppfattningar mellan befäl och totalförsvarspliktiga om vad som anses vara grå och kollektiv bestraffning. Därför behövs en enhetlig definition, som försvårar bortförklaringar vid användning av grå och kollektiv bestraffning.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *utbildande myndighet inte under några omständigheter utfärdar grå- eller kollektiv bestraffning, samt*
- *att värnpliktiga samt överordnande i samband med utbildning om rättigheter och skyldigheter lär sig om grå- och kollektiv bestraffning.*

4.5 Frihetsinskränkningar

Pliktlagstiftningen är en inskränkning av individens möjlighet att själv bestämma över sysselsättning och egenförsörjning. Enligt förordning har totalförsvarspliktiga rätt att, under fritid, röra sig fritt. Rörelsefriheten vid ledighet får däremot inskränkas när särskild beredskap måste upprätthållas, personalen är förlagd utanför ett kasernområde, en skola, ett läger

eller motsvarande område, det påkallas av en förestående eller pågående övning, utbildning eller annan krävande eller ansvarsfull tjänstgöring, samt när särskilda medicinska förhållanden ger anledning till det. En del organisationer inom Försvarsmakten använder däremot frihetsinskränkningar som ett straff och som ett verktyg för att hålla koll på sin pliktade personal. Det är enligt förordning inte tillåtet och är oacceptabelt.

Då pandemi eller höjd beredskap medför behov av permissionsförbud eller begränsningar i värnpliktigas rätt att röra sig fritt ska värnpliktiga ha möjlighet att besöka matbutiker, motionera utanför regements- och flottilsområdet samt ta emot leveranser, förutsatt att det går att göra på ett säkert sätt. Om myndigheten anser det nödvändigt att förstärka begränsningar eller tvångsåtgärder under särskilda perioder ska syftet med dessa stå i proportion till de negativa konsekvenser som åtgärderna medför för de totalförsvarspliktiga. De totalförsvarspliktiga ska informeras om varför tvångsåtgärderna vidtas. Behovet av att utforma hur långsiktiga begränsningar i värnpliktigas rättigheter att röra sig fritt blev tydligt under covid-19 pandemin.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *rätten att röra sig fritt enbart begränsas utifrån förordning om ledighet och fritid för totalförsvarspliktiga under tjänstgöring*
- *utbildande myndighet ska utreda rimligheten av utfärdade frihetsinskränkningar, samt*
- *att totalförsvarspliktiga och truppnära befäl är väl införstådda med när frihetsinskränkningar är tillåtet.*

4.6 Säkerhetsprövning och registerkontroll

Idag är samtliga värnpliktiga befattningar inom Försvarsmakten placerade i säkerhetsskyddsklass 3 eller högre. Detta innebär att de som genomför värnpliktsutbildning är tvungna att underkasta sig en säkerhetsprövning vid mönstring samt registerkontroller. Dessa fyller ett viktigt syfte under grundutbildningen liksom repetitionsutbildningar - att säkerställa att en person är pålitlig från säkerhetssynpunkt och lojal mot svenska intressen. Sveriges totalförsvarspliktiga anser däremot att de kontinuerliga säkerhetskontrollerna mellan inskrivning och krigsplaceringens slut är alltför integritetskränkande för att motiveras.

Inför grundutbildning är det väsentligt att en säkerhetsprövning genomförs. För att säkerställa att denna inte begränsar en värnpliktig som påbörjat sin grundutbildning bör säkerhetsprövningar för högre säkerhetsklasser, liksom den grundläggande säkerhetsprövningen, ske i samband med mönstring.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *registerkontroller av Sveriges krigsplacerade totalförsvarspliktiga endast genomförs inför grundutbildning, löpande under grundutbildning, inför repetitionsutbildning och inför beredskapstjänstgöring, samt*
- *att säkerhetsprövning för högre säkerhetsklass genomförs och beslutas om innan inryck, i samband med mönstring.*

4.7 Etnicitet, kultur och trosuppfattning

Totalförsvarsplikten är en angelägenhet för hela Sveriges befolkning. Utbildande myndighet bör säkerställa att individer med olika etnicitet, kultur eller trosuppfattning kan genomföra grundutbildning utan att göra avkall på sin personliga övertygelse. Exempelvis bör de vars religion påbjuder bruk av huvudbonad medges detta, på ett sätt där säkerheten upprätthålls. Försvarsmakten utgår ifrån en kristen grundsyn, vilket innebär att en särskild finkänslighet, förståelse och lyhördhet måste finnas för andra trosuppfattningar och kulturer. Utövande av religiösa behov får inte avfärdas utan en underbyggd motivering som skett i samråd med den trosutövande pliktade individen. Genom att öka kunskapen kring olika religioner kan Försvarsmakten i större utsträckning anpassa verksamheten så att individen kan utöva sin tro med minimala begränsningar för verksamheten.

Därutöver är totalförsvarspliktiga skyddade av religionsfriheten, vilket innebär att ingen får tvingas att delta i religiösa aktiviteter. Detta gäller även under grundutbildningen, trots att överordnade har befälsrätt. Det är viktigt att respektera individens rätt att utöva eller avstå från religiösa handlingar.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *ingen totalförsvarspliktig tvingas delta i religiösa aktiviteter under sin grundutbildning*
- *utbildande myndighet tillgodoser religiösa behov som totalförsvarspliktiga har, om omständigheterna tillåter*
- *utbildande organisationsenhet har militär självvård som erbjuder stöd och samtal till all personal, oavsett religiös bakgrund, samt*
- *att tjänstledighet beviljas för firande av religiösa högtider av stor betydelse inom den trosuppfattning den totalförsvarspliktiga tillhör.*

5. Kompensationer och resor

Utbildande myndighet ska säkerställa att ingen lider ekonomisk förlust av att genomföra utbildning inom ramen för lagen om totalförsvarsplikt. Kompensationer och ersättningar måste därför vara på en rimlig nivå. För att säkerställa att ersättningarna inte urholkas över tid ska totalförsvarspliktigas förmåner och ersättningar indexregleras. Tydlig information om vilka ersättningar som finns att tillgå inom det offentliga trygghetssystemet ska finnas lättillgängligt för att säkerställa en dräglig livstillvaro. Slutligen bör totalförsvarspliktiga erbjudas rabatter och erbjudanden, likt studentrabatter.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *samtliga totalförsvarspliktiga informeras om alla ersättningar och bidrag både innan och efter utbildningsstart*
- *utbildande organisationsenhet stödjer totalförsvarspliktiga vid ansökan om ersättningar och bidrag*
- *samtliga totalförsvarspliktiga får tydliga specifikationer vid utbetalning av ersättningar*
- *ersättning genom kvitto-inlämning betalas ut vid närmaste utbetalningsdatum, totalförsvarspliktigas förmåner och ersättningar justeras efter inflation, samt*
- *att totalförsvarspliktiga erbjuds rabatterade priser.*

5.1 Dagersättning

Totalförsvarspliktigas dag ersättning regleras i förordningen om förmåner till totalförsvarspliktiga (1995:239) och syftar till att ge ekonomisk kompensation till de som fullgör sin totalförsvarsplikt. Dagersättningen för totalförsvarspliktiga justerades senast 2017, då plikten återinfördes. Innan 2006 justerades nivån för dag ersättningen mer kontinuerligt. Då andelen totalförsvarspliktiga under grundutbildning utgör en minoritet av individer i samma åldersgrupp måste dag ersättningen justeras. Det är inte acceptabelt att denna minoritet, i tidigt skede av livet, hamnar efter på grund av plikttjänstgöring. Goda ekonomiska kompensationer för totalförsvarspliktiga är ett tydligt signalvärde från staten. För att följa prisutvecklingen och inflationstakten måste dag ersättningen upjusteras och indexregleras. Dagens

system där utbildnings- och långtidspremien står i relation till dagersättningen och antalet tjänstgöringsdagar ska bibehållas.

Sveriges totalförsvarspiktiga kräver att:

- *dagersättningen höjs till minst 300 kronor om dagen och årligen indexregleras*
- *utbildningspremien bibehålls och långtidspremien höjs och indexregleras, samt*
- *att utbildningspremien betalas ut när grundutbildningen avslutas.*

5.2 Förplägnads- och måltidsersättning

De dagar den totalförsvarspiktige inte är i tjänst erhåller denna en förplägnadsersättning om 90 kronor per dag. Enligt Konsumentverket beräknas matkostnaden för unga och vuxna (18–30 åringar) år 2025 till 132 kronor per dag. Ersättningen bör därför justeras och årligen uppräknas enligt Konsumentverkets beräkningar för att täcka de egentliga kostnaderna för måltider för totalförsvarspiktiga som inte kan göra mängdinköp. Detta belopp är i nuläget inte tillräckligt för att täcka kostnaderna för fyra måltider per dag, vilket i normalfall erbjuds de värnpliktiga i tjänst.

De dagar den totalförsvarspiktige är i tjänst men inte får kostnadsfri mat erhåller denne en måltidsersättning, som i normalfall inte räcker på en civil marknad. Vid resa anger den nuvarande formuleringen att måltidsersättning endast beviljas vid resa till och från utbildningsplatsen om resan är över åtta timmar och med hänsyn till resans tid på dygnet. Detta är orimligt och bör i stället regleras efter antalet måltider som teoretiskt uteblir för denne, enligt ordinarie måltidsschema på utbildningsplatsen.

Sveriges totalförsvarspiktiga kräver att:

- *förplägnadsersättningen justeras till minst 130 kronor per dag och sedan årligen uppräknas till Konsumentverkets beräknade hushållskostnader för personer mellan 18–30 år*
- *måltidsersättningen ska erhållas vid resa till och från utbildningsplatsen för uteblivna måltider från utbildande organisationsenhet, oavsett resans längd, samt*

- *att måltidsersättningen vid hemresa motsvarar samma summa som måltidsersättning vid tjänsteresa.*

5.3 Ersättning för utrustning

Utbildande myndighet ska tillhandahålla den utrustning som de totalförsvarspiktiga behöver för att lösa de uppgifter och krav som ställs på dem i tjänsten. När detta inte tillgodoses tvingas totalförsvarspiktiga komplettera utrustningen med egeninköpta persedlar, såsom bland annat träningsskor, kängor, rakhyvlar hygienartiklar, klockor och synkorrigerande hjälpmedel. I dagsläget utbetalas utrustningsersättning vid särskilda fall och på ett fåtal utbildande enheter inom myndigheterna. Utgivna ersättningar ska täcka hela kostnaden för att tillgodose 8 kap. 1§ av lagen om totalförsvarspikt.

Totalförsvarspiktiga med synfel ska tilldelas syninsatser. Processen för framtagandet av dessa är ofta så långsam att stora delar av utbildningen hinner passera innan de totalförsvarspiktiga får dessa. Till dess att den totalförsvarspiktiga som behöver synkorrigerande hjälpmedel har blivit tilldelad rätt utrustning måste utbildande myndighet ersätta kostnaden för linser och glasögon. Totalförsvarspiktiga ska även få kompensation för linser och glasögon under sin grundutbildning i händelse av skada eller förlust.

Sveriges totalförsvarspiktiga kräver att:

- *utbildande myndighet ska ersätta hela kostnaden vid köp av nödvändig kompletterande utrustning*
- *samtliga totalförsvarspiktiga får möjlighet att köpa träningsskor på bekostnad av utbildande myndighet alternativt erhåller motsvarande ersättning för användning av befintliga träningsskor*
- *då syninsatser inte kan tillhandahållas av Försvarsmakten vid inryck ska den värnpliktige ha möjlighet att köpa civila skyddsglasögon med rätt synkorrigerande mot ersättning inom en månad från inhandlingsdatum, samt*
- *att totalförsvarspiktiga ska få ersättning för linser och glasögon, vid skada eller förlust.*

5.3.1. Underklädesbidrag

De BH:ar och trosor som Försvarsmakten tillhandahåller är icke-ergonomiska och orsakar i många fall skavsår. Pliktrådet har i rapporten "Skav, värk och underkläder åt värnpliktiga kvinnor" (2021) bekräftat dessa problem. En del värnpliktsutbildande förband tillåter användning av egna underkläder mot kompensation för utlägg.

Innan plikten lades vilande 2010 fanns en ersättning för inköp av egen BH om 1100 kronor vid inryck och därefter 65 kronor per månad. Försvarsmakten kan i nuläget inte tillhandahålla underkläder för kvinnor som är anpassade för militär verksamhet. Därför bör detta kompenseras genom ett underklädesbidrag. Detta bidrag måste vara tillräckligt högt för att kunna tillgodose behovet av kvalitetssäkrade underkläder som uppfyller säkerhetsmässiga krav.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- utbildande myndighet ersätter hela kostnaden för inköp av motsvarande antalet trosor, kalsonger och BH som återfinns på utrustningskorten
- totalförsvarspliktigas försäkringsskydd ska omfatta de värnpliktiga som nyttjar civila underkläder i tjänst, samt
- att värnpliktiga får utförlig och korrekt information om hur underklädesbidrag tilldelas.

5.4 Sökbara bidrag

5.4.1. Familjebidrag

Familjebidrag innefattar bostadsbidrag, familjepenning, näringsbidrag och begravningsbidrag. Familjebidrag ska ge totalförsvarspliktiga och dess anhöriga ekonomisk trygghet under utbildnings- eller tjänstgöringstiden. Därför är det av stor vikt att dessa bidrag står i proportion till den trygghet som de förväntas uppfylla. Familjebidrag utgår idag från boendekostnaden, dock högst med ett schablonmässigt tak som grundar sig på den generella bostadskostnaden i regionen. För att möjliggöra trygghet måste rätten att erhålla familjebidrag som motsvarar kostnaden som den totalförsvarspliktige betalar till vårdnadshavare finnas kvar. Totalförsvarspliktiga som kan

påvisa ett behov ska dessutom ha rätt till familjebidrag oavsett när bostaden införskaffades. Utbildande organisationsenheter bör stötta den totalförsvarspliktige vid ansökan.

De egenföretagare som genomför grundutbildning riskerar att få sitt företag satt i konkurs. Det beror på att dessa individer i dagsläget enbart kan tilldelas ett näringsbidrag på maximalt 49 000 kronor. Då verkliga kostnader kan överstiga detta bidragstak riskeras förödande konsekvenser för den enskilde. Således bör bidragstaket för näringsbidrag därför höjas och indexregleras. Totalförsvarspliktiga som idag drabbas av dödsfall av make, maka eller barn kan idag ansöka om ett begravningsbidrag. Bidraget är 8700 kronor för make/maka och 4350 kronor för barn. Med hänsyn till livsstadiet de flesta totalförsvarspliktiga befinner sig i, är det befogat att föräldrar och syskon innefattas av detta bidrag. Bidraget bör uppgå till 50 % av prisbasbeloppet.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- kostnaden för boende, inklusive driftkostnad, ersätts varje månad under grundutbildningen
- familjebidrag ska kunna erhållas retroaktivt under grundutbildningen
- bidragstaket för näringsbidrag höjs samt indexregleras
- begravningsbidraget uppgår till 50 % av prisbasbeloppet
- begravningsbidraget omfattar nära anhöriga, samt
- att utbildande organisationsenhet stödjer totalförsvarspliktiga vid ansökan om familjebidrag.

5.4.2. Bidrag vid skada

En totalförsvarspliktig som skadar sig under utbildningstiden och behöver avbryta och/eller sjukskrivas måste få ett ekonomiskt stöd som denna kan leva på i realiteten. Ersättningen bestäms idag till en procentuell summa av den totalförsvarspliktigas dagsättning. En sådan summa kan en individ utan arbete inte leva på, i synnerhet inte om individen har eget boende, familj eller andra utgifter. Utbildande myndighet och Försäkringskassan måste därför upprätta en särskild handlingsplan för hantering av totalförsvarspliktiga. Utbildande myndighet måste ansvara för att stödja totalförsvarspliktiga i

bidragsärenden som handläggs av Försäkringskassan och Kammarkollegiet. Totalförsvarspliktiga som skadar sig under utbildningstiden men ej avbryter utbildningen bör också ersättas ekonomiskt. Tydlig information om vilka ersättningar som finns att tillgå inom det offentliga trygghetssystemet ska finnas lättillgängligt för att säkerställa en dräglig livstillvaro.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *totalförsvarspliktiga berättigas sjukersättning motsvarande en sjukpenninggrundande inkomst om ett halvt prisbasbelopp per månad*
- *utbildande myndighet tydligt klargör för totalförsvarspliktiga att deras sjuk- och skadetillstånd måste anmälas till Försäkringskassan och Kammarkollegiet*
- *utbildande organisationsenhet stödjer den totalförsvarspliktige i de bidragsärenden som handläggs av Försäkringskassan och Kammarkollegiet, samt*
- *att värnpliktiga som vid muck har dragit på sig betydande nedsättningar i mobilitet och funktionalitet av muskulatur och leder som konsekvens av sin tjänst också kompenseras ekonomiskt.*

5.5 Studier

Efter avslutad grundutbildning är det ofta många som vill vidareutbilda sig, men saknar vägledning för att fatta välgrundade beslut om sin framtida utbildning och karriär. Eftersom totalförsvarsplikt med grundutbildning är en samhällsinsats borde det finnas bättre stöd för att ta nästa steg i karriären.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *totalförsvarspliktiga erbjuds yrkes- och studievägledning, inom såväl utanför Försvarsmakten, samt,*
- *att totalförsvarspliktiga garanteras uppskov till sökt högskoleutbildning om de blir inkallade till grundutbildning.*

5.5.1. Studentboende

Totalförsvarspliktiga som tagit studieuppehåll på grund av tjänstgöring riskerar idag att bli av med sin kö plats till studentbostad. Totalförsvarspliktiga ska ges möjlighet att såväl behålla som skaffa bostad under sin pliktutbildning. Det bidrar till en större trygghet för individen efter avslutad tjänstgöring.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *den totalförsvarspliktige under grundutbildningen inte förlorar sin plats i kön till studentbostäder, samt*
- *att den totalförsvarspliktige ska kunna behålla redan tilldelad studentbostad eller inskaffa sådan under pliktutbildningen.*

5.5.2. Högskoleprov

För att ge totalförsvarspliktiga bästa möjlighet att påbörja högskolestudier efter genomförd grundutbildning behöver de totalförsvarspliktiga ges möjlighet att skriva högskoleprov under grundutbildningen. Ersättning ska ges för högskoleprovet samt resan till och från provplatsen. Inga faktorer som brist på sömn och mat får påverka individens möjligheter att genomföra högskoleprovet.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *den totalförsvarspliktige beviljas ledighet för att skriva högskoleprov vid samtliga provtillfällen som infaller under utbildningstiden*
- *den totalförsvarspliktige får ekonomisk kompensation för anmälningsavgift för högskoleprovet, resa och förplägnad*
- *den totalförsvarspliktige berättigas en fullgod natts sömn inför provtillfället, samt*
- *att den totalförsvarspliktige har rätt till samtliga måltider åtminstone 24 timmar innan skrivet prov.*

5.6 Ekonomiskt stöd

En totalförsvarspliktig har under grundutbildning rätt till ekonomiskt stöd i form av räntefritt lån för utgifter som oförutsett uppkommer under tjänstgöringen och som den totalförsvarspliktige inte kan betala på något annat sätt.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *totalförsvarspliktigas rätt till ekonomiskt stöd kvarstår.*

5.7 Försäkring

På grund av dagens låga ersättningsnivåer finns det totalförsvarspliktiga som inte har möjlighet att betala premier för privata försäkringar. När behov finns ska totalförsvarspliktiga ha möjlighet att få ersättning för försäkringspremien.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *utbildande myndighet kompenserar den enskilde för försäkringskostnader om behov finns under plikttjänstgöringen.*

5.8 Pension

Totalförsvarspliktiga som blir inkallade till grundutbildning förlorar minst nio månader av förvärvsinkomst eller studier. I båda fallen får grundutbildningen en negativ inverkan på de totalförsvarspliktigas slutliga pension, dels genom den förkortade tid den allmänna pensionen får att växa, dels genom den kortare tid den totalförsvarspliktige klarar att uppbära de privata pensionsförsäkringarna. Eftersom totalförsvarspliktiga inte formellt är anställda erhålls ett pensionsgrundande belopp från staten. Pensionsavgiften motsvarar en fiktiv beräknad inkomst för den totalförsvarspliktiga och beräknas för varje tjänstgöringsdag. Det pensionsgrundande beloppet motsvarar idag 50% av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten för det året. Dessutom måste den totalförsvarspliktige ha tjänstgjort minst 120 dagar i följd för att få pensionsrätt. Med hänsyn till det avkall man gör som totalförsvarspliktig måste en skälig pensionsrätt erhållas för att kompensera för den allmänna pension ett civilt arbete annars hade genererat.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *totalförsvarspliktiga erhåller pensionsrätt oavsett utbildningstidens längd, samt*
- *att totalförsvarspliktiga erhåller 100 procent av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten.*

5.9 Resor

Sveriges totalförsvarspliktiga har idag rätt till fria hemresor varje tjänstefri helg. Vistelse i hemmet med familj och vänner är viktigt för att totalförsvarspliktiga ska bibehålla god psykisk hälsa. Det är därför väsentligt att utbildande enhet tillser att den totalförsvarspliktiga kan vara i hemmet under tillräckligt lång tid. Då kollektivtrafiken i vissa fall försvårar eller fördröjer resvägen bör den totalförsvarspliktiga erbjudas snabbaste resväg oberoende av färdmedel och med hänsyn tagen till förväntade förseningar.

En nationellt erkänd pliktlegitimation, likt den tidigare värnpliktlegitimationen, som medger kostnadsfria resor på samtliga lokaltrafikbolag i Sverige skulle underlätta de pliktades resor till och från förbandet, samt ta bort mycket administrativt arbete från adjutanter och de utbildande förbanden i stort. Även användning av chartrade flyg och bussar hade underlättat de pliktades resor. Chartrade flyg eller bussar till hemmet eller till större knutpunkter förordas av Sveriges totalförsvarspliktiga.

Vid särskilt lång resväg ska totalförsvarspliktiga beviljas permission för att säkerställa tillräcklig tid i hemmet. Vid resor som bokas av adjutant eller motsvarande, bokas ibland onödigt långa, omständliga och i övrigt opraktiska resor. Därav ska den totalförsvarspliktiga ges möjlighet att hantera sina resor i egen regi samt kunna boka om resan om det behövs. Vid beviljad tjänstledighet ska totalförsvarspliktiga ha rätt till fria resor. Exempelvis vid en arbetsintervju eller begravning. Den totalförsvarspliktige ska även ha möjlighet till fria resor i sin tjänstgörings stad, ifall detta kan motiveras.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *den totalförsvarspliktiga ska kunna boka och hantera sina egna resor*
- *en nationellt erkänd pliktlegitimation införs för totalförsvarspliktiga som tjänstgör längre än 60 dagar*
- *totalförsvarspliktiga vid beviljad tjänstledighet får fria resor till och från avsedd plats*
- *det finns en centraliserad budget för värnpliktsresor inom den utbildande myndigheten*
- *chartrade buss- och flygresor i största möjliga mån används av utbildande organisationsenheter*
- *förband som ligger avskilt tillhandahåller färdmedel till närmaste knutpunkt*
- *samtliga totalförsvarspliktiga tilldelas fria hemresor när de är lediga*
- *totalförsvarspliktiga, med långa resvägar, beviljas permission för att hinna med en tidigare avgång*
- *totalförsvarspliktiga ska ges fria resor i sin tjänstgörings stad under hela sin utbildning, samt,*
- *att villkor för avvikelseresor standardiseras mellan förband.*

5.9.1. Resekostnadsersättning

Idag kan totalförsvarspliktiga ges resekostnadsersättning om 145 öre per kilometer och särskild ersättning med sex öre per kilometer för varje medresande totalförsvarspliktig. Denna ersättning är förbanden generellt sparsamma med att bevilja med hänvisning till framför allt säkerhetsaspekter. Det måste ses som regel att bevilja totalförsvarspliktiga resekostnadsersättningar, när resa med ett fordon beräknas gå dubbelt så snabbt, eller två timmar snabbare än den kollektiva resan. Många värnpliktiga har långa resor med kollektivtrafik med mycket byten och risk för förseningar och inställda avgångar där transport med bil är mycket snabbare och i många fall billigare.

Med dagens låga resekostnadsersättning möjliggörs totalförsvarspliktiga däremot inte fria hemresor, vilket går emot lagen om totalförsvarsplikt. Därför

är det av största vikt att resekostnadsersättningen följer Skatteverkets årliga rekommendationer för milersättning till och från arbete.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *reskostnadsersättningen samt ersättning för passagerare höjs och följer Skatteverkets årliga rekommendation för milersättning till och från arbete, samt*
- *att totalförsvarspliktiga erbjuds resekostnadsersättning om resa med eget fordon beräknas gå dubbelt så snabbt, eller två timmar snabbare än den kollektiva resan.*

5.10 Tilläggsersättningar

Tilläggsersättningar för värnpliktiga bör införas för att säkerställa en rättvis och rimlig ekonomisk kompensation under tjänstgöringen. Många unga lämnar studier eller arbete för att fullgöra sin plikt, vilket ofta innebär ekonomiska uppoffringar. Genom att införa tilläggsersättningar kan staten både öka motivationen, förbättra livskvaliteten under tjänstgöringen och säkerställa att det blir en mer rättvis ersättning. När det anställda ansvariga befälet har dygnsersättning skall även de totalförsvarspliktiga erhålla det.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *beredskapstillägg införs, samt*
- *att ett tillägg på 1/3 av dagersättningen görs när en totalförsvarspliktig arbetar dygn.*

6. Information och mönstring

Att genomföra grundutbildning är en skyldighet som svensk medborgare. Därför måste det utbildas om i både grundskolan och gymnasiet. När det sedan är dags att genomföra mönstring är det viktigt att rätt person skrivs in mot rätt utbildning och därför måste mönstringsförfarandet hålla högkvalitet och vara rättvist. Sista steget innan påbörjad grundutbildning är att bli inskriven mot en befattning. För att värnpliktiga ska upprätthålla förtroendet för den utbildande myndigheten är det därför väsentligt att befattningsbeskrivningen innehåller korrekt information.

6.1 Information om totalförsvarsplikten

Ett nyttjande av lagen om totalförsvarsplikt kräver folkförankring. Det måste anses höra till allmänbildningen att ha en övergripande kunskap om svenska samhällets krisberedskap och det svenska totalförsvaret. Försvarsmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt Plikt- och prövningsverket bör driva projektet med att informera i skolor om totalförsvarsplikt på ett objektivt sätt. Även grund- och gymnasieskolan bör utbilda om totalförsvarsplikt och Nato, för att totalförsvarspliktiga ska få en djupare kunskap om totalförsvaret i Sverige.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *information om totalförsvarsplikt med grundutbildning och utbildan de myndigheter ska vara objektiv,*
- *det ska vara obligatoriskt för gymnasie- och grundskolan att utbilda om totalförsvarsplikt, samt individer som söker svenskt medborgarskap, samt*
- *att totalförsvarsupplysning riktad mot hela befolkningen genomförs kontinuerligt.*

6.2 Beställning av totalförsvarspliktiga

Värnpliktiga beställs av förbanden två år innan utbildningsstart. Detta underlag används av Plikt- och prövningsverket under mönstringen och ligger till grund för vilka som blir inskrivna mot vilka befattningar. Det är därför av stor vikt att beställningen sker med noggrannhet.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *de som beställer totalförsvarspliktiga har den beställarkompetens som krävs*
- *beställande enhet beställer totalförsvarspliktiga mot de befattningar som de kommer utbilda*
- *kapacitet säkerställs innan beställning, bland annat hänsyn till tillgängliga befäl och dess kompetens*
- *beställning av totalförsvarspliktiga ständigt utvärderas för att förbättra processen, samt*
- *att Försvarsmakten kontinuerligt omprövar kravprofilerna i värnplikts beställningar.*

6.3 Mönstring

6.3.1. Mönstringsförfarandet

Mönstringsprocessen bör kontinuerligt utvärderas och utvecklas i samråd med de individer som genomfört grundutbildning med totalförsvarsplikt. Syftet är att kunna skriva in rätt individ på rätt utbildning. Mönstringsförfarandet ska vara rättvist. Därför bör Plikt- och prövningsverket i största möjliga mån genomföra medicinska provningar för den som uppgett att den har eller haft någon form av lindriga fysiska eller psykiska besvär. Ingen diskriminering får heller förekomma under mönstringen och för att förebygga det bör bland annat inskrivningsförrättarna genomgå en adekvat utbildning.

Den tilldelade befattningen ska i största möjliga mån svara mot den mönstrandes personliga intressen, förmågor och kompetenser. Det kan exempelvis vara att ta större hänsyn till individens studieförmåga inför inskrivning mot en teoretiskt tung befattning.

Vid den preliminära inskrivningen ska den mönstrande informeras utbildningsreserven och vad det innebär. Därutöver ska den mönstrande informeras om att befattningsbyten kan ske vid inryck eller under pågående grundutbildning samt vilka rättigheter man den enskilde då har.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *mönstringsförfarandet är rättvist*
- *ingen diskriminering förekommer under mönstringsförfarandet*
- *utökad mönstring för befattningar med högre fysiska och teoretiska krav håller hög kvalitet med lämpliga krav*
- *Plikt- och provningsverket vid inskrivning ska ta största möjliga hänsyn till den enskildes intressen, förmågor och kompetenser*
- *frivilligt sökande blir väl upplyst om när deras frivillighet övergår till plikt*
- *Plikt- och provningsverket, under mönstringen, informerar om utbildningsreserven samt förekomsten av befattningsbyten inför och under grundutbildningen*
- *den mönstrande, vid preliminär inskrivning, ges skriftlig information om sökbara bidrag under grundutbildning*
- *den mönstrande efter lämpligt antal underkända resultat hos psyko logen inte längre ska ha möjlighet att mönstra*
- *fysioterapeut ska vara en medicinsk befattning vid provningskontoren*
- *den utökade mönstringen skall ske i slutet av varje nomineringsperiod*
- *Plikt- och provningsverket regelbundet utvärderar och utvecklar sina mönstringstester, samt*
- *att Plikt- och provningsverket, utbildande myndighet och den som genomfört grundutbildning med totalförsvarsplikt tillsammans kontinuerligt utvärderar hur väl de matchar individer mot befattningar.*

6.3.2. Befattningsbeskrivningar

Enligt lagen om totalförsvarsplikt har den mönstrande rätt till information om vilken befattning den ska utbildas till, vart utbildningen ska genomföras, grundutbildningens längd och utbildningsstart. Om mer än fyra veckor av utbildningen ska bedrivas på en annan ort än på inskrivningsorten måste även detta framgå. Ifall information om utbildning på annan ort inte framgått vid inskrivningen har den värnpliktiga rätten att motsätta sig den nya utbildningsplatsen, men kunskapen om detta är låg. I många fall har informationen uteblivit och det har hänt att organisationsenheter har utnyttjat de värnpliktigas okunskap.

Befattningsbeskrivningen ges muntligt vid inskrivningssamtalet hos Plikt- och provningsverket. I nuläget uppfattas en brist, och i vissa fall även direkta felaktigheter, i informationen som de mönstrande får av inskrivningshandläggarna. Eftersom beskrivningen ges muntligt finns det heller inte någon spårbarhet för att informationen har getts eller om den varit korrekt. Värnpliktiga uttrycker att bristen på information leder till minskad motivation och förtroende för den utbildande myndigheten.

Tidigare, innan plikten lades vilande, användes ett system där skriftliga befattningsbeskrivningar delgavs de värnpliktiga automatiskt vid inskrivning, men så är inte fallet efter värnpliktens återinförande. Pliktrådet har under en längre tid drivit frågan av en skriftlig befattningsbeskrivning mot Försvarsmakten, Plikt- och provningsverket och politiker, men frågan har ändå inte prioriterats.

Försvarsmakten och Plikt- och provningsverket bör utveckla informationsflödet mellan myndigheterna för att säkerställa korrekt information om befattningar och utbildningsorter. Det ska även finnas en utförlig och korrekt information om samtliga befattningar på Försvarsmaktens hemsida, för att kunna förbereda individen inför mönstring, samt för vägledning under mönstringen och grundutbildningen.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *lagen om totalförsvarsplikt följs, gällande den information en individ har rätt till vid sitt inskrivningsbeslut*
- *besked om utbildning på annan ort, då utbildningen på platsen överstiger fyra veckor, tydligt framgår vid inskrivningsprocessen och anges skriftligt i inskrivningsbeslutet*
- *lagen om totalförsvarsplikt ändras så att den ställer krav på en skriftlig beskrivning av den befattning totalförsvarspliktigt skrivs in till*
- *inskrivningshandläggarna inte gör egna antaganden om befattningar vid inskrivningssamtalet*
- *Försvarsmakten förser Plikt- och provningsverket med förbands specifika befattningsbeskrivningar för att säkerställa att informationen är utförlig och korrekt*

- *man vid inskrivning till en befattning med högt skyddsvärde informeras om befattningens skyddsvärde*
- *kommunikationen mellan Försvarsmakten och Plikt- och prövningsverket samt informationsdelgivningen till individen förbättras i de fall då utbildningsförutsättningar förändras, samt*
- *att utförlig och korrekt information gällande grundutbildande befattningar ska finnas på Försvarsmaktens hemsida.*

6.4 Utebliven eller ändrad tjänst

Utebliven tjänstgöring kan innebära att individen ställs utan sysselsättning. För att ge den totalförsvarspliktige viss möjlighet att lägga om sina planer bör information om ändrad eller utebliven tjänstgöring meddelas i så god tid som möjligt. Lämpligen bör individen meddelas senast två månader före inryck.

Plikt- och prövningsverket bör också säkerställa att individer som skrivs in som fordonsförare innehar körkort vid utbildningsstart, för att minska risken för befattningsbyten efter påbörjad utbildningsstart.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *den som berörs ska få vara delaktig i beslut gällande byte av befattning och informeras om anledning till bytet*
- *vid byte av utbildningsort eller utbildningslängd ska den totalförsvarspliktige informeras om dennes rättigheter att motsätta sig ändringen*
- *tillräcklig information om ändrad eller utebliven tjänstgöring ska meddelas den enskilde senast två månader före inryck, samt*
- *att Plikt- och prövningsverket säkerställer att individer som skrivs in som fordonsförare innehar körkort vid utbildningsstart.*

6.5 Inför inryck

Inför inryck ska utbildande organisationsenhet delge kvalitativ information om befattningen och utbildningsplatsen. Det bör ske i ett informationsbrev som tillhandahålls de totalförsvarspliktiga från respektive

organisationsenhet. För att värnpliktiga ska garanteras fullgod information före inryck måste det informationsbrev förbanden skickar ut kvalitetssäkras. Sådan information ska bidra till att den värnpliktiga känner sig väl förberedd och införstådd i grundutbildningen. Informationsspridning kan också ges genom att organisationsenheterna delar filmklipp på lättillgängliga forum för att ge en inblick i grundutbildningen.

För att minska den omfattande omställning som inryck innebär, ska den som skrivits in för grundutbildning bjudas in till förbandet minst en gång före tjänstgöringen påbörjas, exempelvis till en informationshelg. Vid detta tillfälle ges utökad information om enheten, olika befattningar samt krav som kommer att ställas. Under informationshelgen ska de totalförsvarspliktiga få ut materiel som underlättar förberedelser inför inryck. Om möjligheten finns bör det ges tillfälle att träffa ineliggande värnpliktiga i samma befattning.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- *Försvarsmakten tillhandahåller ett träningsprogram som är lämpligt för respektive befattning inför inryck,*
- *blivande totalförsvarspliktiga ska bjudas in till informationsdag eller motsvarande vid sin enhet före inryck,*
- *utbildande organisationsenhet delger kvalitativ information om befattningen och utbildningsplatsen inför inryck, samt*
- *att totalförsvarspliktiga, i välkomstbrevet, tilldelas underlag som utförligt beskriver den pliktades rättigheter och skyldigheter på ett lättbegripligt sätt.*

7. Utbildning och ledarskap

7.1 Befälstäthet

Närvaro av instruktörer och befäl är en nödvändighet för utbildningen. Personalbrist riskerar att orsaka en alltför tunn befälstäthet vilket riskerar utbildningens kvalitet och säkerhet. Befälsbristen medför även att det läggs för lite tid eller ingen tid på utvärdering. Det är inte legitimt att ianspråkta fler individer för grundutbildning än vad man på ett någorlunda effektivt sätt kan utbilda. Försvarsmakten måste tillse tillräckligt antal personal och kompetens för att bedriva en effektiv utbildning. Därutöver måste befäl få rätt utbildning i trupputbildning och uppdragstaktik. Dessa ledarskapsmetoder är viktiga för att på ett effektivt sätt utbilda större värnpliktskullar.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- befälstätheten vid en pluton, eller motsvarande enhet, är tillräckligt hög för att samtliga värnpliktiga skall kunna utvärderas individuellt
- det vid riskfylld verksamhet finns tillräckligt med personal för att utbildning ska bedrivas säkert
- truppnära befäl är närvarande i utbildningen
- de som innehar rollen som BFA främst ska understödja den verksamhet de själva utbildades i
- Försvarsmakten ser över hur befäl på annan ort inom ramen för NATO kommer att påverka befälsbristen
- brister i befälstäthet tillgodoses av kompetent personal av relevant utbildning gentemot värnpliktigas befattningar, samt
- att Försvarsmakten ser över hur befälsbristen kommer att påverka värnpliktiga i framtiden samt beaktar det under rådande tillväxt.

7.2 Befälsuttagna

Totalförsvarspliktiga ska skrivas in mot befälsbefattningar i syfte att uppfylla ett behov i krigsorganisationen. Totalförsvarspliktiga får aldrig skrivas in som befäl i syfte att utbildningsorganisationer önskar en högre skattning på individer eller för att skapa handlingsfrihet.

Det är önskvärt att befälsuttagna som blir inskrivna på befattningarna vid mönstring rycker in i ett tidigare skede än sina kamrater. Detta för att öka möjligheten till att utöva chefsrollen på ett bra sätt. Vidare bör lämpligheten hos de befälsuttagna utvärderas av förbanden, och vid behov av att ändra vem som innehar chefsroller ska detta kunna ske på förbandet. Det är viktigt att individer med rätt egenskaper är chefer med bakgrund av krigsuppgiftens krav.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- inskrivning av befälsuttagna alltid syftar till att uppfylla en plats i krigsorganisationen
- befälsuttagna får en adekvat befäls- och ledarskapsutbildning i tidigt skede av utbildningen
- befälsuttagna regelbundet, efter varje utbildningsperiod och övning, erhåller konstruktiv feedback och vidareutbildning gällande sitt ledarskap
- befälsuttagna rycker in tidigare än underordnade
- organisationsenhet vid behov ändrar vem som har en chefsbefattning
- befälsuttagna regelbundet ska få möjlighet att gå i befattning enligt krigsorganisationen
- befälsutbildningen innefattar fler delar av ämnet ledarskap exempelvis konflikthantering och psykisk ohälsa
- Försvarsmakten ser över kvalitet på samtliga grupp- och plutonbefälsselevers utbildning
- plutonsbefäl ska få möjlighet att utvärdera tillsammans med anställt befälslag i syfte att stärka samarbetet,
- befälsuttagna, inom ramen av befattningens uppgift, får en gedigen utbildning för att kunna stödja utbildande befälslag
- befälsuttagna i största möjliga mån ska leda och truppföra under rutintjänst
- det finns en genomtänkt utbildningsplan för tidigare inryckta befälsuttagna både innan och efter inryck av resterande trupp, samt
- att befälsuttagna får möjlighet att regelbundet samlas i syfte att utbyta erfarenheter.

7.3 Befordran och utbildningslinjetecken

Befordran och utbildningstecken har ett stort symboliskt värde för den enskilde. Befordran av värnpliktig personal bör ske under högtidliga former samt tilldelande av utbildningstecken så som utbildningslinjetecken, märken samt diplom bör ske efter avslutad befattningsutbildning.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- värnpliktiga tilldelas adekvat grad och utbildningslinjetecken efter godkänd typutbildning och tillräcklig tid i tjänst
- tilldelning av facktecken genomförs av enskilt berört förband, samt
- att den värnpliktigas grad respekteras och används som den ska.

7.4 Ledarskap och pedagogik

Försvarsmakten har flera instanser som arbetar för att utveckla ledarskapet och pedagogiken hos såväl befäl som instruktörer. Värnpliktiga har under alla år vittnat om att de blivit sämre behandlade än andra anställda i Försvarsmakten. Befäl ska leda de värnpliktiga genom en relevant och utmanande verksamhet, befälens jargong eller attityd ska inte utgöra det utmanande i verksamheten. En grundutbildning ska präglas av ömsesidig respekt och en god pedagogik.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- Försvarsmaktens utbildning går i linje med de Försvarsmaktsgemensamma handböcker som berör militärt ledarskap
- Försvarsmakten kontinuerligt fortsätter jobba med frågor gällande ledarskap och pedagogik tillsammans med Pliktrådet och förtroendevalda på förbanden
- utbildningen bygger på en human människosyn och kollegial inställning
- utbildande enhet aktivt avsätter tid efter varje utbildningsperiod och övning för reflektion för de totalförsvarspliktiga utöver plutonens timme såsom "särskild tillsyn grupp"
- personer som utbildar totalförsvarspliktiga ska ha genomgått ledarskapsutbildning eller övervakas av någon som genomgått en sådan

- nyblivna instruktörer bör få hjälp och handledning av befäl med erfarenhet i större utsträckning än idag och således inte bedriva undervisning helt själva
- oerfarna instruktörer och officerare blir handledda
- befäl innan utbildningsstart är ensade om hur utbildningen ska bedrivas på såväl övergripande- som detaljnivå, samt
- att överordnade som utbildar totalförsvarspliktiga inte ska ingå någon kärleksrelation med den pliktade under tiden den är överordnad.

7.5 Utbildning

Med gällande säkerhetspolitiskt läge är det av största vikt att den utbildning som sker är högkvalitativ och tillämpbar. Att grundutbilda värnpliktiga är en unik uppgift, där individer utbildas för att ytterst, med vapen i hand, försvara Sverige med sitt och andras liv som insats. I vissa fall upplever värnpliktiga att utbildning inte ger de kunskaper som krävs för att lösa olika uppgifter, och att vissa utbildningsmoment saknas under grundutbildningen. Utbildning i totalförsvaret måste bedrivas tillämpat och övas anpassat för uppgiften.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- all utbildning i så hög utsträckning som möjligt övas och tillämpas verklighetstroget
- all utbildning anpassas till de specifika krav som ställs på olika befattningar
- instruktörer och befäl får adekvat utbildning i att undervisa
- en färdigställd och genomförbar planering finns fastställd då ett förband rycker in för värnplikt
- Försvarsmakten erbjuder kortare vidareutbildningar/kurser inom försvar och säkerhet, exempelvis genom Försvarsmakten eller civila organisationer, för att bygga vidare på de färdigheter man lärt sig
- värnpliktiga i högre utsträckning utbildas på ny teknik och nya hot, samt
- att utbildningen för marinens värnpliktiga sjögående personal i större utsträckning förläggs ombord på fartyg.

8. Efter grundutbildning

8.1 Civilt meritvärde

Genomförd utbildning i totalförsvaret ska ses som en betydande merit. Den minoritet av Sveriges medborgare som avsätter mellan 9 - 15 månader av sina liv för att genomföra grundutbildning måste få något konkret tillbaka. Utbildande myndighet bör fördjupa samarbetet med utbildningsväsendet och näringslivet för att definiera de kompetenser och behörigheter de totalförsvarspliktiga erhållit efter grundutbildningen.

Utbildande myndighet ska fokusera mer på konkreta kompetensbevis och certifikat för utbildningar som är jämlik med den civila motsvarigheten. Exempelvis ska man tillse att de som genomför fordonsutbildningar ska tilldelas yrkeskompetensbevis (YKB) och civilt körkort. Detta bör innefatta C, CE, BE samt yrkesförarbevis för hjullastare och ADR.

SeQF-bevis är Sveriges referensram för kvalifikationer. Efter genomförd militär grundutbildning som gruppchef, kock eller undersköterska ska den värnpliktiga tilldelas detta kompetensbevis från det utbildande förbandet. Därutöver ska alla värnpliktiga tilldelas kompetensbeviset "Generella militära kompetenser" som beskriver värnpliktsutbildningens många svärsmätbara kompetenser som är högt eftertraktade av civila arbetsgivare. Det är viktigt att även uppmärksamma den personliga utveckling som värnplikten genererar.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- utbildande myndighet och regeringen verkar för att grundutbildning får en allmän statushöjning i samhället
- utbildande myndighet tydliggör vilka utbildningar som kan kompletteras med civil utbildning för att erhålla bevis på formell kompetens
- all form av grundutbildning i totalförsvaret ska resultera i civila certifikat, intyg eller högskolepoäng
- samtliga värnpliktiga tilldelas kompetensbeviset "Generella militära kompetenser" efter genomfört grundutbildning,

- samtliga totalförsvarspliktiga som undergår en förarutbildning tilldelas motsvarande YKB och civilt körkort
- en genomförd grundutbildning i totalförsvaret ska premieras vid ansökan till universitets- och högskoleutbildning
- SeQF-bevis etableras och tilldelas samtliga värnpliktiga som genomfört grundutbildning med motsvarande befattning, samt
- att militär mekaniker nivå placeras i SeQF.

8.2 Vitsord och militärbetyg

Utbildande myndigheter bör prioritera att den civila delen av det militära vitsordet blir mer gångbart och lättförståeligt för allmänheten. Detta bör göras genom beskrivande värdeord och en förteckning över de civilt meriterande utbildningar den totalförsvarspliktiga erhållit.

Vitsordet måste likriktas mellan förbanden, och bedömningskriterier för militärbetygen ska vara tydliga och delges de värnpliktiga redan vid inryck. De förtroendevaldas arbete har stor betydelse för utbildningen och det ska omnämnas i det militära vitsordet. Det är inte acceptabelt att vitsordet påverkas negativt av deltagande i medinflytandeorganisationen. Andra typer av utmärkelser, prestationer eller berömvärda insatser i tjänst ska också uppmärksammas.

Sveriges totalförsvarspliktiga kräver att:

- utbildande myndighet aktivt arbetar för att göra militärbetyget civilt gångbart och mer anpassat efter befintliga civila betygssystem
- tre grundliga och personliga utvecklingssamtal sker under grundutbildningen
- den värnpliktiga informeras om preliminärt betyg i tid till ansökningsperioden för vidare karriär inom Försvarsmakten
- de förtroendevaldas arbete inte ska påverka negativt, utan vägas in och ha betydelse i positiv bemärkelse, i vitsordet och militärbetyget
- ifylld bedömningsmatris enligt mall i R GURU tilldelas fysiskt som komplement till militärbetyget

- *totalförsvarspliktiga får kännedom om utbildningens bedömningskriterier, samt*
- *att betygssättningen grundas främst på de utbildande befälens underlag.*